

Hakikat Çiçekleri

özbar-ı hakikat

Ali Emiri Efendi

1840-1910

HAKİKAT ÇİÇEKLERİ
(*EZHÂR-I HAKİKAT*)
Ali EMÎRÎ

ALİ EMİRİ EFENDİ (1857-1924) KİMDİR?

Müellif Ali Emirî Efendi 1857'de Diyarbakır'da doğdu. İlk tahsilini orada yaptı. Başta Ahmed Hilmi Efendi olmak üzere zamanının meşhur müderrislerinden dersler aldı. Kısa zamanda Arapça ve Farsçayı iyi derecede öğrendi. Bu arada eski tarzda şiirler de yazmaya başladı. Ülkenin çeşitli yerlerinde maliye müfettişliği görevinde bulundu. Bu sırada 'rütbe-i ula sınıfı sanisi' nişanı ile taltif edildi. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kendi isteği ile emekli oldu. Emekliye ayrıldıktan sonra Millî Tettebular Encümeni, Tasnif-i Vesaik-i Tarihiyye Encümeni başkanlığı ile Tarihi Osmani Emcümeni üyeliği yaptı. 23 Ocak 1924'te İstanbul'da öldü. Mezarı Fatih Camii haziresindedir.

Hayatı boyunca gittiği her yerde kitap toplayan Ali Emirî Efendi, ilmi ve edebi faaliyetlerini emekli olduktan sonra daha da artırmıştır. Orta seviyede bir şair, usta bir münekkid olan Ali Emirî Efendi'nin asıl büyük yanı, hayatı boyunca toplamış olduğu paha biçilmez değerlerde kitaplardan oluşan kütüphanesini, Fatih'te Feyzullah Efendi Medresesi'nde kendi kurduğu Millet Kütüphanesi'ne bağışlamasıdır. Bu kütüphaneye çoğu nadir ve tek nüsha olan 16 bin cilt eser vakfetmiş, ölümüne kadar da bu kurumun başkanlığını yapmıştır. Onun en değerli hizmetlerinden biri de, Kaşgarlı Mahmud'un o güne kadar ele geçmeyen Divan-ı Lügati-t Türk adlı eserini bulması ve ilim âleminin hizmetine sunmuş olmasıdır.

Te'lif eserlerinden bazıları şunlardır:

Levamiü'l-Hamidiyye (İstanbul, 1312); Cevahirü'l-Müluk (İstanbul, 1319); Tezekire-i Şuara-yı Âmid (İstanbul 1327); Ezhar-ı Hakikat (İstanbul 1334); Osmanlı Vilayat-ı Şarkiyyesi (İstanbul 1334).

İşkodra Şairleri; Yanya Şairleri; Yemen Hatıratı; Osmanlı Şairleri gibi sayısı otuzu bulan diğer eserleri ise yayımlanmamıştır. Bunlardan bazıları da kaybolmuştur. Ayrıca yazma halinde bir de divanı vardır.

Te'lif eserlerinden başka yayımladığı eserleri ve dergileri ile bu dergilerde çıkan önemli makaleleri de vardır.¹

¹ Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2/390-391, İstanbul-1989.

Hakikat
Çiçekleri
ezhâr-ı hakikat

Müellif:
Ali Emirî Efendi

Sadeleştiren:
Abdulkadir DEMİR

HAKİKAT ÇİÇEKLERİ (EZHÁR-I HAKİKAT)

Copyright © Kaynak Yayınları, 2007

Bu eserin tüm yayım hakları Işık Ltd. Şti.'ne aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Ltd. Şti.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör

Hasan Hayri DEMİREL

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni

Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN

978-9944-125-30-7

Yayın Numarası

212

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası

Sarıncı Yolu Üzeri No: 7 Gaziciemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 20 96

Ağustos 2007

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 00 Faks: (0212) 444 85 96

Kaynak Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.kaynakyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Ezhâr-ı Hakikat	9
Hakikat Çiçekleri	13
Harf-i Elif	17
Harf-i Be	29
Harf-i Te	37
Harf-i Se (Peltek)	39
Harf-i Cim	41
Harf-i Ha	45
Harf-i Hı	47
Harf-i Dal	49
Harf-i Zel	53
Harf-i Ra	55
Harf-i Ze	57
Harf-i Sin	59
Harf-i Şın	61
Harf-i Sad	63
Harf-i Dat	65

Harf-i Tı	67
Harf-i Zı	69
Harf-i Ayn	71
Harf-i Ğayn	75
Harf-i Fe	77
Harf-i Kaf	81
Harf-i Kef	85
Harf-i Lâm	87
Harf-i Mîm	89
Harf-i Nun	93
Harf-i Vav	95
Harf-i He	97
Harf-i Ya	99
Sözlük	101

ÖNSÖZ

Hayatın cilveleri her gün hatta her an değişik tebessüm eder insana. İnsan ise çoğu zaman bunların arkasında gizlenen hikmeti göremediği ve bilemediği için bazen ağlar, bazen de güler, kimi zaman da şaşkın ve dalgın bir şekilde olaylara bir anlam verememenin kararsızlığı içinde bakar durur.

Halbuki Yüce Yaratıcı yarattığı her şeyi bir hikmetle ve bir gaye ile yaratmıştır. O, abes ve gayesiz hiçbir şey yaratmamıştır. İnsanoğlu şayet dikkatini ve hassasiyetini ortaya koyarak, nefsinin ve benliğinin karanlık ortamından kurtulup, mânâ ve hikmet boyutuna geçerek olayları değerlendirmeyi başarabilirse bu hikmet ve mânâyı sezecek, O'nun büyüklüğü ve kudreti karşısında iki büklüm olacak ve kâinatla bütünleşecektir.

Kâinattaki bu manayı keşfeden insan hem en mutlu, hem de en güçlü insandır. Çünkü kâinatı ve onun sahibini tanıyan insan her şeye O'nun adıyla bakacak, O'nun adıyla konuşacak ve O'nun adıyla hareket edecektir. Dolayısıyla da her şey onun emrinde ve onun hizmetinde olacaktır. Bir sarayda sultan adına hareket eden bir kişi ne kadar mutlu ve güçlü ise, kâinat sultanını tanıyan insan da bu dünyada öylece mutlu, huzurlu ve güçlüdür.

Akıllı olan ve düşünen insan, bahçesinde dolaştığı sarayın sahibini tanıy, onunla tanışır, sarayın her türlü güzelliğinden ve nimetinden istifade etmeye çalışır. Nefsine uyan, kendini beğenmiş ve kendine güvenen insan ise, baş kaldırmak, isyan etmek, eksiklik ve noksanlık aramakla meşgul olduğu için hem huzur-

suz ve tedirgindir, hem de bir zaman sonra, askerler tarafından tutuklanarak sultanın huzuruna çıkarılacak ve her şeyden hesaba çekilecektir.

İşte elinizdeki bu eser, sarayın bahçesinde Sultan adına gezen ve gördüğü her şeydeki güzelliği anlamaya çalışan bir akıl sahibinin müşahede ve tespitlerinden ibarettir.

Müellif Ali Emirî, Osmanlı'nın son zamanlarında pek çok eser kaleme almış çok değerli bir Devlet-i Âl-i Osman mensubudur. En küçük zamanlarını dahi değerlendirme azmi ve düşüncesi içinde olan bir insandır. Bu çalışma da böyle bir bakışın ve değerlendirmenin ürünüdür.

Seksenli yılların başında Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nde boş kaldığımı hissettiğim zamanlarda okulun kütüphanesine giderek zamanımı değerlendirme çalışmaları sırasında, kendimi böyle bir eseri okuma ve yeni nesle aktarma gayreti içinde buldum. Bir çırpıda okuduğum, daha sonra da sadeleştirdiğim bu eserde Ali Emirî, hikmet penceresinden hayata baktığında, gördüklerini ve hissettiklerini kaleme almış, olabildiğince bir tevazu ve mahviyet içinde okuyucularının hizmetine arz etmiştir. Ben de aynı his ve düşüncelerle size bu eseri takdim ediyorum.

Eserin daha anlaşılır olması düşüncesiyle, her paragraf ya da cümlemin altında günümüz Türkçesiyle anlaşılabilir metni verilmiştir. Ayrıca, mananın kısıtlanmaması için kitabın sonuna sözlük eklenmiştir. Böylece, isteyen okuyucuların, kelimelerin anlamlarıyla yeni ve farklı manalara ulaşabilmelerine imkan sağlanmıştır.

Hikmetine uygun bir çalışma olması dileğiyle....

Abdulkadir DEMİR
Sincan/ANKARA/1999

EZHÂR-I HAKİKAT

Her şey için bir zaman-ı tecelli vardır. Vâki olan tecrübeme nazaran insan istediği şeyi her zaman istediği gibi yazamıyor.

Vâkıa zamanının, fikrinin müsâit olmadığı zamanlarda insan cebr-i nefis ile bazı şeyler yazabilir ise de sinâî harâret ve bazı âlât vâsıtasıyla mevsimsiz yetiştirilen meyve ve şükûfe gibi nükhet ve letâfeti, hâl-i tabiisinde ve mevsiminde yetişmiş olanlara muâdil olmuyor.

“Ezhâr-ı Hakikat” nâmı altında bir takım küçük cümlelerden ibaret bulunan böyle bir eser-i nâçiz yazmak hatırıma gelmezdi. Gariptir ki zaman bir iki gün içinde şöyle bir vesile ile yazdırıverdi.

Dersââdetten aldığım emir üzerine “Berat” sancağında kâin “Luşna” kazasında bazı tahkikât icrasına gitmiştim.¹ Mevsim bahar idi. Vazife-i memuriyete az ve çok bir mânia teşkil etmek fikriyle yanıma mütalâa edecek kitap almadım.

Luşna’da tahkikat zamanlarının gayrinde evkât-güzâr olmak için kitap aramaya mecbur oldum. Fakat nerede?

Topu iki yüz haneden ibaret olup henüz bir iki sene zarfında merkez kaza olan Luşna’da² şâyân-ı mütalâa kitap mı bulunur?

¹ Yanya ve İşkodra vilâyetleri mâliye müfettişliğinde bulunduğum esnâda idi.

² Buradan vaktiyle meşhur Kurt Ahmet Paşa zuhur etmiştir. Berat’ta mektep, kütüphâne gibi âsâr-ı hayriyesi vardır. Kütüphânesini ziyaret ve bazı kitapları mütalâa ve kıymetgar gördüğüm kütüb-i mevcûdesinin bir defterini ahzetmişim. Bu liste hâlâ yanımda mevcuttur.

Akşamları kasabanın haricine çıkar, hayran hayran manâzır-ı eşyaya nigerân olurum.

Hiç unutamam, kasabanın haricine çıktığım birinci akşam Mezke³'nin o vâsi sahrâsını yaldızlayan güneş, atılmış pamuk gibi bir şekil alan ufukta gurub ediyordu.

Ben bu azamet ve kudret-i vahdâniyeti seyrederek derin bir dalgıya daldım. Bir de baktım ki güneş gurub etmiş. Kasabanın her hânesinde şem'alar peydâ olmuş, etrafında ise binlerce ateş böcekleri parlamakta bulunmuştur.

Manâzır-ı eşyanın az vakitte böyle birden bire değiştiğini görünce kendi kendime 'bakınız parlak bir cihangirin ufûlü nele-ri peydâ ediyor' dedim.

Orada pek mebzûl olan şu lâtif böceklerin yaptıkları ateş ta'limlerini seyrettikçe müstağrak-ı şevk ve neş'e olarak Kudret-i Fâtıra'nın şu zayıf mahlûka gayet küçük ve âteşin kanatlarla ihsan eylediği imtiyâz-ı mahsus nazar-ı hayretimi celb etti.

Bir bunlara bir de kubbe-i eflâkı tezyin eden ve her biri cihân-ı azamet olduğu hâlde milyonlara bâliğ olan o şa'şaadar yıldızlara nazar-ı tevhit ile sergerdân bir surette bakıyordum. Saat iki raddelerinde idi. Bu kere de mâh-ı tâbân ortaya atıldı. Eyyâmül-bîyd⁴ mürur edeli iki-üç gün kadar olduğu cihetle mikrâz-ı kudret kurs-ı kamerin bir miktarını kat'etmişti.

Bundan yarım saat evvel pehnâ-yı semâvâtı tezyin eden o parlak yıldızların renkleri uçtu.

Bu kere de "Kamer" denilen tâvûs-ı mülemma'-ı pür kudsi, aktâr-ı eflâkda cevelâna başladı. Cenâb-ı mâh-ı münevverin zemine bezl ve ihsan etmeye başladığı nurların bir kısmı ağaçla-

³ Merkez kaza olan Luşna, Arnavutluk'un en meşhur ve feyiznâk olan Mezke ovasının vasatında vâkidir. O havâli ahâlisi arasında "Mezke ovası" "Altın ovası" diye meşhurdur.

⁴ Her arabi ayın on dördü, on beşi.

ra, yapraklara ilişip kaldığı cihetle zemin-i bağ, sevâdî bir şekl-i lâtif aldı.

Nazargâhımda zemin nura müstağrak, semâ nura müstağrak, şeyş cihet eşya nura müstağrak idi.

Ben buna hasb-i hâl ederek dedim ki; yanıma kitap almadığım isâbet olmuş. Eğer almış olsaydım böyle gece vakti sahrâya çıkmayacak, kitap mütalâasıyla vakit geçirecektim. Bu vesile ile bana tabiat, kitab-ı kâinatı mütalâa ettiriyor.

Bir müddet sonra ben hâneme avdet ediyordum ve mâh-ı münevver de fezâ-yı nâmütenâhi-i kudrette devam-ı seyahat eyliyordu.

Lisân-ı hâl ile ona dedim ki:

Şu cevelân-ı serbâzâne ve müteferridâneye sakın mağrur olma! Bedriyyetin hilâle, kemâlin zevâle tahavvül ediyor.

Şu mevcudât-ı mutlak içinde kimin miknet ve azameti sermedi ve pâyidâr kalmıştır ki senin de kalsın.

Otuz gün kadar bir müddet-i kalîle içinde ne kadar şekl-i gûna gûna girip çıktığını düşün de ibretbîn ol!

Bâki-i lâyezâl olan ne sensin ve ne de senin iktibâs-ı nur-ı kemâl ettiğin âfitâb-ı cihantâbdır.

Ancak Hay bî zevâl olan odur ki, size o nur-ı kemâli ve bize de vahdâniyetini tasdik için akıl ve hayatı ihsan etmiştir.

Ben bu güftü gûyu icra ve:

Her şey “Emirî” halik (helâk) olur, bir Hüdâ kalır.

Derk eyledim hakikat-ı encâm-ı hilkati.

beytini kıraat eylediğim esnada ikâmetgâhımın kapısı önüne gelmiştim. İşte Luşna’da bulunduğum birkaç gün için geceleri mütalâa edecek böyle bir kitab-ı hakikat bulmuştum.

Lâkin gündüz olunca ifâ-yı vazife-i memuriyet bir iki saatlik sarf-ı mesâiye münhasır idi.

Nehâran boş kaldığım saatler o kadar sıkılıyordum ki târif edemem. Nihâyet hâlî bulunduğum vakitlerde Luşna yadigârı olmak üzere muhtasar bir şey tahririni münasip gördüm.

Az vakitte meydana gelmek için kısa cümleler yazmak hususu hatıra geldi.

Şimdiye kadar böyle cümel yazmakla me'luf olmadığım gibi örnek itihaz edecek yanımda kitap dahi yok.

Buna da memnun oldum. Çünkü kimseyi taklit olmayıp mahsul-ü hakiki-i vicdandan ibâret oldu.

Vazife-i memuriyet vakitleri müstesnâ olmak üzere kırk sekiz saat zarfında şu cümleler meydana geldi. Enzâr-ı ihvanda kabûle karin olursa bahtiyarım.

Eâzım-ı ümemin bu bapta pek çok kelâmı dürer-i barî vardır. O gibi zevât-ı kibârın cümel-i hikmet-i nessârları mevcûd ve meşhûd olduğu hâlde bu abd-i âcizin nazargâh-ı urefâya bu yolda bir eser-i kem-kıymet irâe ve ithaf etmekteğim hususundaki cür'et-i haksârâneyi bî sûd görmek isteyenler gülistân-ı letâfeti tezyin eden envâ-ı şukûfe-i nazar-rübâ arasında bazı sebze-i kem-behânın dahi mevcud bulunması kabilinden add ile mazhar-ı afv ve müsâmaha buyurmalarını temenni eylerim.

Ve minellahi't-tevfik.

Ali EMÎRÎ

HAKİKAT ÇİÇEKLERİ

Her şey için bir ortaya çıkış zamanı vardır. Edindiğim tecrübeme göre insan, istediği şeyi her zaman istediği gibi yazamıyor.

Gerçi zamanının ve fikrinin müsâit olmadığı zamanlarda insan kendini zorlamak suretiyle bazı şeyler yazabilirse de bu, serada mevsimsiz olarak yetiştirilen meyve ve çiçekler gibi, koku ve güzelliği doğal hâlinde ve mevsiminde yetişmiş olanlara denk olmuyor.

Ezhâr-ı Hakikat (Hakikat Çiçekleri) adında bir takım küçük cümlelerden ibâret bulunan böyle önemsiz bir eser yazmak hatırıma gelmezdi. Gariptir ki, zaman bir iki gün içinde şöyle bir vesile ile yazdırıverdi.

İstanbul'dan aldığım emir üzerine Berat sancağında bulunan Luşna kazasına bazı soruşturmalar yapmak üzere gitmiştim.⁵ Mevsim bahar idi. Memurluk görevime az veya çok bir engel oluşturmaması düşüncesiyle yanıma okumak için kitap almadım.

Luşna'da soruşturmaların dışında kalan zamanlarda vakit geçirmek için kitap aramaya mecbur kaldım. Fakat nerede?

Topu topu iki yüz hânedan ibâret olup henüz bir iki sene içinde merkez kaza olan Luşna'da⁶ okumaya değer kitap mı bulunur?

⁵ Yanya ve İşkodra vilâyetleri mâliye müfettişliğinde bulunduğum sırada idi.

⁶ Buradan zamanında meşhur Kurt Ahmet Paşa çıkmıştır. Berat'ta okul, kütüphâne gibi hayırlı eserleri vardır. Kütüphânesini ziyaret etmiş ve bazı kitapları okumak ve önemli gördüğüm mevcut kitapların bir defterini almıştım. Bu liste hâlâ yanımda mevcuttur.

Akşamları kasabanın dışına çıkar hayran hayran doğanın manzaralarını seyredirdim.

Hiç unutamam, kasabanın dışına çıktığım ilk akşam Mezke⁷'nin o geniş ovasını yıldızlayan güneş, atılmış pamuk gibi bir şekil almış olan ufukta batıyordu.

Ben bu bir, tek olan Yaratıcı'nın büyüklüğünü ve kudretini gösteren manzarayı seyrederek derin bir düşünceye daldım. Bir de baktım ki, güneş batmış, kasabanın her evinde mumlar yakılmış, etrafımda ise binlerce ateş böcekleri parlayıp duruyor.

Tabiatın görünümünün kısa sürede böyle birdenbire değiştiğini görünce kendi kendime 'Bakınız, eşyaya hâkim olan parlak bir varlığın kayboluşu nelerin ortaya çıkmasına sebep oluyor.' dedim.

Orada pek çok olan şu hoş böceklerin ateş danslarını seyrettikçe sevinç ve neşeyle dolmuş olarak Yüce Yaratıcı'nın şu zayıf yaratığa gayet küçük ve ateşli kanatlarla verdiği, kendine has yapısı çok dikkatimi çekti.

Bir bunlara bir de gökyüzünü süsleyen ve her biri bir büyük âlem olduğu hâlde milyonlara ulaşan o parlak yıldızlara Allah'ın bir ve tek olduğu düşüncesiyle hayranlık içinde bakıyordum. Saat iki sıralarında idi. Bu kez de o parlak hâliyle ay ortaya çıktı. Eyyâm'ül Biyd (kameri ayların 13. 14. 15. günleri) geçeli iki üç gün olduğu için kudret makası ayın yuvarlağının bir miktarını kesmişti.

Bundan yarım saat önce gökyüzünün tamamını süsleyen o parlak yıldızların renkleri uçtu.

Bu defa da Kamer, 'Ay' denilen parlak ve bembeyaz tavus, gökyüzünde dolaşmaya başladı. O mübarek ve nurlu ayın yeryüzüne bol bol göndermeye başladığı ışıkların bir kısmı ağaçlara,

⁷ Merkez kaza olan Luşna, Arnavutluk'un en meşhur ve çok bereketli olan Mezke ovasının ortasında bulunmaktadır. O yöre halkı arasında "Mezke ovası" "Altın ovası" diye meşhurdur.

yapraklara takılıp kaldığı için yeryüzü, karaltılı, hoş bir şekil aldı.

Benim gözümde yeryüzü nurla dolmuş, gökyüzü nurla dolmuş ve altı yönden bütün eşya nurla kaplanmıştı.

Ben bunu düşünerek dedim ki; yanıma kitap almadığım çok iyi olmuş. Eğer almış olsaydım böyle gece vakti ovaya çıkmayacak, kitap okumakla vakit geçirecektim. Bu vesile ile bana tabiat, kâinat kitabını okutturuyor.

Bir müddet sonra ben evime dönüyordum. Nurlu ay da Allah'ın yarattığı sınırsız gökyüzünde yoluna devam ediyordu.

Hâl dili ile ona şöyle dedim:

“Şu gökyüzünde korkusuzca ve tek başına dolaşmanla gururlanma. Bedir hâlin hilâle, olgunluğun yokluğa dönüşüyor. Şu varlık âlemi içinde kimin kuvveti ve büyüklüğü sürekli ve kalıcı olmuştur ki, senin ki de olsun!

Otuz gün kadar kısa bir zaman içinde ne kadar çok şekilden şekile girip çıktığını düşün de ibret al!

Sonsuz ve ebedi olan ne sensin ne de senin o engin ışığından faydalandığın ve dünyayı aydınlatan güneştir.

Ancak ölümsüz ve daima diri olan odur ki, size o mükemmel ışığı ve bize de birliğini tasdik için akıl ve hayatı vermiştir.

Ben bu düşünceler içinde:

Her şey yok olur bir Hüdâ kalır ey Emîrî

Anladım yaratılışın nihâyetindeki asıl hikmeti.

beytini okuduğum sırada kaldığım yerin kapısı önüne gelmiştim. İşte Luşna'da bulunduğum birkaç gün için, geceleri okuyabileceğim böyle gerçek bir kitap bulmuştum.

Fakat gündüzleri memurluk görevini yapmak, sadece bir iki saatlik bir çalışma gerektiriyordu.

Gündüzleyin boş kaldığım saatlerde o kadar sıkılıyordum ki, tarif edemem. Nihâyet boş bulunduğum zamanlarda Luşna hatırası olmak üzere az bir şey yazmayı uygun gördüm.

Kısa sürede bitirebilmek için kısa cümleler yazma fikri aklıma geldi.

Şimdiye kadar böyle cümleler yazmaya alışık olmadığım gibi yanımda örnek alacak kitap da yoktu.

Buna da memnun oldum. Çünkü kimseyi taklit etmeyip gerçek bir vicdanın eseri oldu.

Görevde olduğum vakitler dışında kırk sekiz saatlik bir süre içinde şu cümleler meydana geldi. Kardeşlerimin görüşlerinde geçerli bir yeri olursa mutlu olacağım.

Bu milletin büyüklerinden bu konuda pek çok, inci gibi söz söyleyenler vardır. Bu gibi büyük insanların hikmet dolu sözleri ortada iken bu fakirin, âriflerin görüşlerine böyle kıymetsiz bir eser sunması ve ortaya koyması konusundaki perişan cesaretimi faydasız görmek isteyenlerin; güzel gül bahçesini süsleyen göz alıcı çiçek çeşitleri arasında kıymetsiz yeşillikler bulunması türünden sayılmakla bağışlama ve hoşgörü göstermelerini dilerim.

Başarı Allah'tandır.

ALİ EMİRÎ

HARF-İ ELİF

1- Allah-ü Azimü'ş Şân'a hulûs-i vicdan ile ibadet, peygamberi zi-şâna râbîta-i iman ile muhabbet ve vatana kemâl-i ciddiyetle hizmet edenler, insanların en âkıl ve kerim ve fâzîllarıdır.

(En üstün ve en yüce olan Allah'a samimiyetle ve içtenlikle ibadet edenler, şanlı peygambere iman bağı ile sevgi besleyenler, vatana en ciddi ve en güzel şekilde hizmet edenler, insanların en akıllı, en cömert ve en faziletlileridirler.)

2- İstiâne zamanında kuzu koyuna, koyun sürüye, sürü çobana, çoban sahibine koşar. Bunların cümlesi bir vazife ve ikdâm ile mükellef olmakla beraber netice-i müteselsilesi Cenâb-ı Rabb-ül âleminden istimdâda çıkar.

(Yardıma ihtiyaç duyulduğu zamanda kuzu koyuna, koyun sürüye, sürü çobana, çoban sahibine koşar. Bunların hepsi bir görev ve sorumluluk ile yükümlü olmakla beraber neticede hepsi âlemlerin Rabbi olan Allah'a sığınır ve O'ndan yardım ister.)

3- Ebeveynine itaat etmemiş olan adam tâliinden şikâyet ederse haksızdır.

(Ana-babasının sözünü dinlememiş ve onlara saygı göstermemiş olan kimsenin kaderinden şikâyete hakkı yoktur.)

4- Ebnâ-yı cinsine gadr edenler insan olduklarını düşünmeyenlerdir.

(Dost, akraba ve arkadaşlarına ihânet edenler insan olduklarını düşünmeyenlerdir.)

5- A'mâl-i hile ile müstefit olan mutazarrır olduğundan bî-haberdir.

(Hile ile kazanç sağlamaya çalışan insan, zararda olduğundan habersiz olandır.)

6- Erbâb-ı hasedin vücudu zinde olsa bile ruhu hastadır.

(Hased eden, başkasını çekemeyen insanın vücudu dinç ve sağlıklı olsa bile ruhu hastadır.)

7- Ecdâdından çokça bahsedenler meziyeten iflâs edenlerdir.

(Ecdâdından çokça bahsedenler her türlü iyilik, güzellik ve başarı bakımından bitmiş, tükenmiş olanlardır.)

8- Erbâb-ı kin, ne kadar hoş-âmed ve lâtif ve nerm görünse sözlerine ve iltifatlarına itimat etme. Bunların, çekirdekli pamuk gibi tuhm-i sengîn adâvetleri kulûb-i kâsiyelerinde müstetirdir.

(İçleri kin ve nefret dolu olanlar, ne kadar güzel, iyi ve yumuşak görünseler de sözlerine ve iltifatlarına güvenme. Çünkü bunların düşmanlıkları, sert ve katı olan çekirdeklerini içinde barındıran çekirdekli pamuk gibi katı kalplerinde gizlidir.)

9- Erbâb-ı basiret düşmandan ziyâde dosttan korkar.

(İleri görüşlü ve gerçeği görebilen insanlar, düşmandan çok dosttan korkarlar.)

10- İstitâatından büyük işe başlayanlar, istitâati dairesinde görebileceği işin cellâdı olurlar.

(Güç ve yeteneğinin üstünde büyük işlere kalkışanlar, güç ve yeteneği çerçevesinde gerçekleştirebileceği işin cellâdı olurlar.)

11- İrtikâb-ı sekâmet edenler kendi hâllerine acımayanlardır.

(Çürük işlerle uğraşanlar kendi hâllerine acımayanlardır.)

12- İstikâmeti i'lâ eden mürtekiplerin gayretidir.

(Doğruluğu ve iyiliği yücelten şey, çirkin işlerle uğraşanların yaptıkları çirkinliklerdir.)

13- Esnâ-yı tahsilde daima birinci çıkmak şâyân-ı takdir ve âferin almakla beraber ona itimat ve tefahhur eylemek evsâf-ı kâfiye olamaz. Nefse aid bir kusur-ı mücerred dahi bunun aksini icab ettirmez. İnsan vatanına sadâkat, ebnâ-yı cinsine hüsn-i hizmet ve âdâb-ı muâşeret ve âmiriyet sıfat-ı memdûhasını ih-râza kudret gibi zâtî, vicdânî evsâf-ı âliye-i maddiye ve havârik-ı ma'neviye ile mûmtaz olmak gerekdir. Bu gibileri bulup mevki-lerinde istihdâm eylemek daha büyüklüktür.

(Eğitim-öğretim sırasında daima birinci olmak takdir edilecek ve alkışlanacak bir durum olmakla birlikte sadece ona güvenmek ve onunla övünmek yeterli ve güzel bir özellik değildir. İnsanın sahip olduğu bir kusurundan dolayı da bunun aksi gerekmez. Yani, insan ne sahip olduğu güzelliklerle övünmeli, ne de sahip olduğu noksanlıklardan dolayı kendini küçük görmelidir. Bu davranışların her ikisi de doğru değildir.- Bir insanda asıl olması gerekenler; vatana bağlılık, insana güzel hizmet, terbiye ve görgü kurallarına uymak, maddî manevî, kişisel ve vicdani bütün üstün değerlere ve özelliklere sahip olmaktır. Böylelerini bulup durumlarına uygun iş ve görevlerde vazifelendirmek ise daha büyüklüktür.)

14- İtibâr ve kıymet daima nâdir olanlardır. Rezâil-i etvâr ashâb-ı mebzûl; ve fezâil-i ahlâk erbâbı nadirdir. Nadirlere iltihâka çalış ki itibâr ve kıymet bulasın.

(İnsanların önem ve değer verdikleri şeyler, daima az bulunanlardır. İnsanlar içerisinde yanlış ve olumsuz tavırlar içinde olanlar pek çok, bunun yanında güzel ahlâk sahibi, faziletli insanlar ise pek azdır. Sen, bu az olanlara katılmaya çalış ki kıymet ve değer artsın.)

15- Erbâb-ı işret ve sefâhat olanlar haydutların nezdine kendi ayaklarıyla giderler.

(İçki ve eğlenceye düşkün olanlar haydutların yanına kendi ayaklarıyla giderler.)

16- Ahmak olan ihtiyar, sükût ettikçe mertebe-i dirâyete bir kadem takarrüb eder.

(Ahmak olan ihtiyar, sustukça, akıllı insan mertebesine bir adım daha yaklaşmış olur.)

17- İfrât-ı istidât ve zekâyâ mâlik olanlar tevâzuu târik ve kibir ve gurura münhemik olursa idbâr ve nekbete her an ve dakika muntazır olsun.

(Üstün zekâ ve yeteneğe sahip olanlar, alçak gönüllülüğü terk eder ve gurura sarılırlarsa, küçük düşmeyi ve aşağılanmayı her an beklemelidirler.)

18- İfrât-ı zekâyâ mâlik isen kendini tehlikeye ilkâ etmemek için Cenâb-ı Hak'tan daima istimdât et.

(Üstün zekâyâ sahip isen kendini tehlikeye atmamak için Yüce Allah'tan daima yardım istemelisin.)

19- Ekser insan kendi vücudunda saklanan kin, garaz, adâvet, haset gibi binlerle a'dây-ı hâne-gîye hiç ehemmiyet vermez. Halbuki ebnâ-yı cinsinden bir kimsenin kendisine adüv olduğunu hissederse be-gâyet içtinâb eder. Bu ise hakikatte bir kal'a içinde müthiş adüvleri ilkâ ile, hariçten geleni men'e çalışmaya benzer.

(Çoğu insan kendi vücudunda saklı bulunan kin, garaz, düşmanlık ve haset gibi binlerce iç düşmanlara önem vermez. Halbuki insanlardan birinin kendisine düşman olduğunu hissederse bundan son derece kaçınır. Bu durum ise bir kale içinde bulunan müthiş düşmanları bırakıp da dışarıdan gelenleri engellemeye çalışmaya benzer.)

20- En mütefennin, en birinci âlimler mücelledât-ı kütüphane-i Kudret'in birinci sahifesinde ve bizim gibi âcizler ise birinci satırının ilk kelimesindedir.

(En büyük ve en değerli bilginler, Kudret kütüphânesindeki ciltli kitapların birinci sayfasında, bizim gibi âcizler ise birinci satırının ilk kelimesindedir.)

21- Emelsiz ve hâlis olarak hüsn-i hizmet edip mükâfât beklemeyenlerin mükâfâtını Lütif-i İlâhî mütekeffildir.

(Herhangi bir çıkar ve menfaat düşünmeden, samimiyetle ve en güzel şekilde hizmet edip mükâfât beklemeyenlerin mükâfâtına Yüce Allah kefildir.)

22- Emelsiz adam, her emele vâsıl olmuş gibidir.

(Yaptığı hizmetleri ve çalışmalarını herhangi bir gizli arzu ve isteğe dayandırmayan insan, aslında bu dürüstlüğü sebebiyle bütün arzularını gerçekleştirme imkânına kavuşmuş sayılır.)

23- İnsan sefâhata müptelâ olmamak için fevkalâde sa'y ve ikdâm etmeli. Lâkin adem-i ibtilâyı kendi himmetinden bilmeli.

(İnsan, içki ve eğlence gibi kötü alışkanlıklara bulaşmamak için elinden gelen her türlü gayret ve çalışmayı yapmalıdır. Ancak, bu türlü kötü alışkanlıklara bulaşmamış olmayı da kendinden bilmemelidir.)

24- İnsan-ı kâmilin rahatsız zamanı, huzur ve istirahat zamanıdır.

(Her yönden olgun ve mükemmel bir insanın rahatsız olduğu zamanı, kendini rahat ve huzurlu hissettiği zamanıdır. -Çünkü o, bütün zamanını insanlar için ayırmıştır. Onları bırakıp da kendi rahatını düşünmeye başladığında rahatsız ve huzursuz olur.)

25- İnsanlar için sa'y ve ikdâmdan büyük hüner, tevâzudan kıymetli yâr ve yâver ve hüsn-i niyetten âlî birâder yoktur.

(İnsanlar için, çalışmaktan ve ileri görüşlü olmaktan büyük hüner, alçak gönüllü olmaktan büyük yâr ve yardımcı, iyi niyet sahibi olmaktan daha üstün bir birâder yoktur.)

26- İnsanların büyüğü, dünyanın hiçbir şan ve şerefiyle hâl ve mesleğini bozmayandır.

(İnsanların büyüğü, dünyanın hiçbir şan ve şerefiyle, makam ve mevkiyle, sahip olduğu üstün özellikleriyle, durumunda ve davranışlarında herhangi bir değişiklik olmayandır.)

27- İnsanlar, en âlî madenden zuhur eden cevher-i girân-bahâya benzer. Cevher-i girân-bahânın ise zîver-i fass-ı rağbet ve zînet-i mevki-i ehliyet olması üstâd-ı zü fînûnun dest-i iktidârında tirâşîde ve terbiye olmaya vâbestedir.

(İnsanlar, en üstün bir madenden elde edilen en değerli, eşsiz bir mücevhere benzerler. Bu mücevherin insanlar tarafından çok arzu edilmesi ve beğenilmesi, aynı zamanda takıldığı yerde çok güzel durması ise o mücevheri yapan, işleyen ve süsleyen ustanın o konudaki yetenek ve mahâretine bağlıdır.)

28- İnsanların yekdiğerinden farkı hilkaten ve kıyâfeten olmayıp edeben ve ilmen olduğuna binaendir ki bu farkı, ehl-i bâsâr göremez. Ancak erbâb-ı basiret görür.

(İnsanların birbirinden farkı, şekil ve giyim-kuşam yönünden olmayıp sahip oldukları edep ve bilgi yönündendir. Fakat bu farkı, gözleriyle bakanlar göremezler. Ancak basiret sahibi olanlar -akıl, kalp ve gönül gözüyle bakanlar- görürler.)

29- İnsanlık, beyân ile değil vicdan iledir.

(İnsanlık, yapılan konuşmalarla değil, ancak vicdanın sahip olduğu değerlerle anlaşılır.)

30- Okumak başka, anlamak başkadır.

31- İnsanın tedricen büyüdüğüne ve aklının yavaş yavaş tekemmül etmekte olduğuna taaccüb etmemeli. Azamet-i zemin ve âsuman ve kudret-i masnûât-ı hallâkı kün fe kâne, nazar-ı şâmil ve akl-ı kâmil ile vehleten ve def'aten görülmüş olsa, havsala-i idrak birdenbire kabul ve ihâta edemez. Meselâ tahtanın yontulması, suyun akması, kömürün ateş olması, ateşin yakması, toprağın itidâli, taşların sertliği ve isti'mâli, demirin tab'an galiz ve müessir olması ve hevâm ve haşerât ve vuhûş ve tuyûr ve hayvânâtın ahvâl-i mudâr ve menâfi ve sâir bu misillü milyonlar masnûât-ı kudret-i rabbâniyenin, nev'i insan bîgâne ve garibi ve hayrân ve sergerdâmı kalarak ibretnüma bir surette helâk olur.

(İnsanın belli bir sistem ve düzen içinde büyümesine ve aklının da yavaş yavaş gelişip olgunlaşmasına şaşmamak gerekir. Çünkü, yeryüzünde ve gökyüzünde, Yüce Allah'ın "ol" emriyle oluveren bunca şeyler, bütün gerçekliği ve çıplaklığıyla hep birden ve âniden görülmüş olsalar, insanoğlunun anlama gücü ve kapasitesi bunu kaldıramaz. Meselâ, tahtanın yontulması, suyun akması, kömürün ateş olması, ateşin yakması, toprağın yumuşaklığı, taşların sertliği ve kullanılışı, demirin yapı olarak sert ve iz bırakıcı olması, böceklerin, haşerelerin, vahşi ve ehli tüm hayvanların faydalı ve zararlı tarafları, bunlardan başka daha milyonlarca, Yüce Allah'ın yarattığı ve idare ettiği varlıklar... İnsanoğlu bütün bunları bir anda görse ve anlasa büyük bir hayranlık ve şaşkınlık içinde kalıp âleme ibret olacak biçimde helâk olur.)

32- İstikâmet ve kelâm-ı hak ile menfûr ve münferid kalmak, istikâmet ve sebât-ı azmi fedâ ile bin encümen-i ikbâle dâhil olmaktan hakikatte hayırlı ve kârlıdır.

(Doğruluk ve doğru sözlülük sebebiyle, toplumda istenmeyen ve tek başına kalan bir insan olmak, bunları terk ederek

büyüklik sevdasında olan binlerce insanın arasında olmaktan daha hayırlı ve kârlıdır.)

33– Evlâdını terbiye etmeye çalışmayan insan, vazife-i übüvvet hususunda hayvanın dînunda kalır. Zira tuyûr tayarânı, vuhuş meşyi ve hareketi ve sayâdeti yavrularına ta’lim eder. İnsanların dâire-i ta’limi ise bunlara nisbetle ne kadar vâsi’ ve mihdîr.

(Çocuklarını terbiye etmeye çalışmayan insan, babalık görevini yerine getirme konusunda hayvandan daha aşağıdadır. Çünkü kuşlar uçmayı, vahşi hayvanlar da yürümeyi, hareketi ve avlanmayı yavrularına öğretirler. İnsanların eğitimlerinde öğrenecekleri şeyler ise bunlara oranla çok daha fazladır.)

34– Ehl-i riyâ ile ehl-i hakikatın bir fikir üzere ictima’ı, nur ile zulmetin bir noktada ictima’ı kadar müşkildir.

(Gösteriş maksatlı ve ikiyüzlü olanlarla, yaptıkları işi gerçekçi bir düşünce ile yapanların bir fikir üzerinde anlaşarak bir araya gelmeleri, aydınlık ile karanlığın bir noktada birleşmeleri kadar zordur.)

35– Eyyâm-ı hayatının geçmiş zamanlarını düşünmeyen veya düşünüp de şâyânı takdir bir hizmet-i hamiyetkârânesini görmeyen, en bedbaht bir insandır.

(Hayatının geçmiş günlerini düşünmeyen veya düşünüp de takdir edilecek, beğenilecek bir hizmetini göremeyen, en bedbaht –talihsiz- bir insandır.)

36– Eytâm ve erâmil ve dul kadınlara, ma’lûl ve ihtiyarlara kudreti miktarınca merhamet ve muâvenet etmeyenler mazhar-ı gazab-ı ilâhî olduklarına âgâh olmayanlardır.

(Yetim, bekâr, dul, hasta ve ihtiyarlara gücü yettiği ölçüde merhamet ve yardım etmeyenler, bu hâllerleriyle Yüce Yaratıcı’nın gazabına çarpılacaklarının farkında olmayanlardır.)

37– İki sahifelik bir küçük eseri bile istisğâr etme. İnsan-ı

kâmil için Koroğlu masalında dahi ibret alacak ve hatta müstefid olacak şeyler yok değildir.

(İki sayfalık küçük bir eseri bile küçük görme. Çünkü her bakımdan olgunluğa ulaşmış olan bir insan için Koroğlu masalında bile ibret alınacak ve faydalanılacak şeyler yok değildir.)

38- İki ufak gözle mâsivâyı görmeye muktedir olan bir insan, fekk-i ayn ihtimâm ederse cihân-ı ulûm ve maârifin dahi nazar-ı ittilâma arz-ı mâhiyet-i imkân eylemesi isti'dâtından nasıl me'yus kalır.

(İki ufak gözle bütün âlemi görmeye güç yetiren bir insan, gözlerini açıp dikkatlice bakarsa, bütün ilim ve irfanın, kendilerinde var olan her şeyi onun değerlendirmesine sunduğu bir yetenekten nasıl ümitsiz olur.)

39- İstikâmeti olmayan, her ne kadar etvâr-ı hükûmete vâkıf, âkıl ve kâmil dahi görünse, âkıl-ı hakiki ve kâmil-i ma'nevî olmadığından din ve devlete nâfi' hizmet ifâsına muktedir olamaz.

(Doğru, dürüst ve namuslu olmayan bir insan, her ne kadar devlet işlerinde vâkıf, -becerikli- akıllı ve kâmil görünse de gerçek akla ve manevi olgunluğa sahip olmadığından, din ve devlete yararlı hizmet etmeye güç yetiremez.)

40- İhmâl ve atâlet başka, hazm ve ihtiyât ile teennî-i hakî-mâne başkadır.

(İhmalkâr davranmak ve tembellik göstermek başka, sabırlı ve tedbirli olarak dikkatli ve yerli yerince hareket etmek başkadır.)

41- İyi âdem olmak pek güçtür. Fakat her işte vicdan ile müşâvere edildi mi pek kolaylaşır.

(İyi insan olmak pek güçtür. Fakat her işte vicdanın sesine kulak verilirse çok kolaylaşır.)

42– İyi maslahatı fenalaştırmak, mahâret ve meziyet sayılmaz. Çünkü bir binayı yıkmak kolaydır. Lâkin kötü bir şeyi iyileştirmeye muvaffak olmak hüner ve ma’rifettir. Zira yıkılmış bir hâneyi yeniden âbâd ve imâr etmek birçok müşkilâta iktihâm ile hâsıl olabilir.

(Güzel bir şeyi kötüleştirmek hüner ve meziyet sayılmaz. Çünkü bir binayı yıkmak kolaydır. Kötü bir şeyi iyileştirmeyi başarmak, hüner ve marifettir. Zira, yıkılmış bir binayı yeniden yapmak ve düzene koymak birçok zorluğa katlanmakla mümkün olur.)

43– İyi âdeme hiç kimse fenâlık etmez. Çünkü iyi âdem fenâlık nedir anlamaz.

(İyi insana hiç kimse kötülük etmez. Çünkü iyi insan kötülük nedir anlamaz –Onun dünyasında kötülüğün adı bile yoktur.)

44– İfrât-ı zekâyâ mâlik olanlar mâlik-i ifrât-ı zekâ olduklarını bilmez veya bilmek ve bildirmek istemezler ise ducret ve tehâlükten masun kalabilirler.

(Üstün zekâyâ sahip olanlar, bu durumlarını bilmez veya bilmek ve bildirmek istemezlerse sıkıntıdan ve rahatsız edilmekten korunabilirler.)

45– Emel ve istifâdeyi terk ile hakikatin hâdimi olanlar her işte muvaffak olurlar.

(Herhangi bir art niyet ve çıkar düşüncesi olmadan gerçeğin hizmetçisi olanlar her işte başarılı olurlar.)

46– Âsâr neşrine muvaffak olmayanların ashâb-ı âsâra itiraz etmeleri yolsuz ve haksızlıktır. Bihakkın neşri-âsâr edenler bu hakka kesb-i istihkâk ederler.

(Bir eser ortaya koyup, onu yayınlamayı başaramayanların,

bunu başaranlara itiraz etmeleri hem uygun değil hem de haksızlıktır. Hakkıyla eser yayınlamayı başaranlar bu hakkı kazanmaya en lâıyk olanlardır.)

47– Ekseri muvaffak olanlar vakt-i felâkette son dereceye kadar sabır ve tahammül ile temkinini şaşırmayanlardır.

(Genellikle başarılı olanlar, felâket ve sıkıntı zamanlarında son âna kadar sabır ve tahammül ile tedbiri elden bırakmayanlardır.)

48– Emlâk ve akârını îmar ve tezyin etmeyip de hâliyle bırakmak gafletinde olanlara ya niçin çıplak gezmemeğe olduklarını suâl kifâyet eder.

(Taşınır, taşınmaz bütün mallarına gereken önem ve özeni göstermeyip onları kendi hâllerine bırakanlara niçin çıplak gezmeklerini sormak yeterli olur.)

49– Ahlâksız ve deli olanlardan uzak kaçınız. Zira bir deli kırk akıllıyı şaşırtır.

(Ahlâksız ve deli olanlardan uzak durunuz. Çünkü bir deli kırk akıllıyı şaşırtır.)

50– En kolay, herkese nasihat vermek ve en güç, kendi nefesine söz anlatmaktır. Ve en hüner şu müşkili kolaylaştırmaktır.

(En kolay iş, herkese nasihat vermektir. En zor iş, kendi nefesine söz anlatmaktır. Hüner ve marifet ise bu zoru kolaylaştırmaktır.)

HARF-İ BE

51– Başının üstünde top patladığı hâlde korkmayıp titremeyenden, bir bî-kesin hâline merhametle yüreği titreyen daha cesurdur.

(Başının üstünde top patladığı hâlde korkmayıp titremeyenden, bir kimsesizin hâline merhametle yüreği titreyen daha cesurdur.)

52– Bakmak başka, görmek başkadır.

53– Bir eser-i hayır bırakmaksızın toprak altına gidenler, dünyaya gelmeyen takımdandır.

(Hayırlı bir eser bırakmasızın toprak altına gidenler, dünyaya gelmeyen takımdandır.)

54– Bir insan ne kadar mütevâzi ise o kadar âlîdir. Ne kadar müteazzım ise o kadar sefildir.

(Bir insan ne kadar alçakgönüllü ise o kadar üstündür. Ne kadar büyüklük taslarsa o kadar alçaktır.)

55– Bir işe başlamazdan evvel düşünmek, başladıktan sonra düşünmenin tiryâkıdır.

(Bir işe başlamadan önce düşünmek, başladıktan sonra düşünmenin panzehiridir.)

56– Bir tembelerin nâgehân bir servete nâil olması, çalışmaksızın vâsıl-ı servet olmak arzusunda bulunanlara bürhân-ı müddeâ olamaz. Çünkü bir körün tesâdüfen bir cevher bulması, bir gözlünün onu takliden gözünü kör etmesini icâb etmez.

(Bir tembelerin ansızın bir servete kavuşması, çalışmaksızın servet sahibi olmak isteyenlerin iddialarına bir delil olamaz. Çünkü, bir körün tesâdüfen bir değerli taş –mücevher- bulması, bir gözü görenin onu taklit ederek gözünü kör etmesini gerektirmez.)

57– Bir câhilin söylemekte olduğu galatâtı bir âlim taklid etmek istese âciz kalır. Ya câhil, âlimi taklid etmek isterse var kıyas et.

(Bir cahilin söylediği yalan yanlış şeyleri bir âlim taklit etmek istese başaramaz. Ya câhil, âlimi taklit etmek isterse var kıyas et –karşılaştır ve durumun vehâmetini düşün.)

58– Bir gülistân-ı safâya giren hârından, ve bir gencine-i nimete vâsıl olan tarassud-u mârından gâfil olmamalı.

(Güzel bir gül bahçesine giren dikeninden, bir nimet hazinesini elde eden de onu gözetleyen yılan–çıyandan- gafil olmalıdır.)

59– Bir sene zarfında güneş, yüzler defa fevkımızda cereyân ve küre-i zemin, ayağımız altında deverân etti. Otlar bitti, ağaçlar yeşillendi, çiçekler açtı, meyvelerin envâi hâsıl oldu. Buğday, arpa ve sâire yetişti. Yedik, içtik, eğlendik, mükevvenâtın bu kadar hizmetlerine bir ivaz yok mu?

(Bir sene boyunca güneş yüzlerce defa üstümüzde dolaştı, yeryüzü ayağımızın altında gezindi. Otlar bitti, ağaçlar yeşillendi, çiçekler açtı, çeşit çeşit meyveler meydana geldi. Buğday, arpa ve diğerleri yetişti. Yedik, içtik, eğlendik. Yüce Yaratıcı'nın bizim

için var ettiği bunca varlıkların bu kadar hizmetlerine bir karşılık, bir bedel, bir ücret yok mu?)

60– Bir günlük geçen ömür az bir şey midir? Başımız üstünde bir hurşid, maşrıktan mağribe cevalân, zîr-i pâyimizde bir küre-i arz, deverân etti. Şu kadar müsâid bir müddet zarfında vatanına bir hayırlı iş veya ebnâ-yı cinsine bir menfaatli hizmet görmeyen âdem bedbahttır.

(Bir günlük geçen ömür az bir şey midir? Başımız üstünde bir güneş, doğudan batıya gitti gitti geldi, ayağımızın altında yeryüzü, dolaştı durdu. Şu kadar uygun bir zaman zarfında vatanına bir hayırlı iş veya insanlığa bir faydalı hizmet görmeyen insan talih-sizdir.)

61– Bir nimeti hâsil etmekten muhâfaza etmesi müşkildir.
(Bir nimeti korumak, onu elde etmekten daha zordur.)

62– Büyük âdemlerin kelâmalarını takdir ve tesir ettiren, kelâmlarındaki kuvvetten ziyâde hüsn-i niyetleri ve mesleklerinin ulviyetidir.

(Büyük insanların sözlerindeki etki ve beğenilme, sözlerindeki kuvvetten çok iyi niyetleri ve mesleklerinin yüceliğidir.)

63– Bir âdemin kandil-i hayâtı revgân-ı hüsn-i ahlâktan mahrum ise onun hülâsa-i hâli nurdan ziyâde zulmeti irâe eder.

(Bir insanın hayatını aydınlatan kandil, güzel ahlâk yağından mahrum ise onun durumu, aydınlıktan çok karanlığı gösterir.)

64– Bir âdemin akli ve zekâsı ne kadar çok olursa olsun ve âsârı ne kadar fasih ve belîğ bulunursa bulunsun eczâ-yı vücudu istikâmet ve hüsn-i niyetle muhammer olmaz ise ne kendinden ne de yaldızlı sözlerinden mülk ve millet için bir hayır bekleme. Şeytan akıl ve zekâda yektâ ve melâike-i izâma üstâd-ı bî-hemtâ

ve kurb-i ilâhîde cilve-nümâ iken tard olunarak boğazına tavk-ı lânet geçirildi.

(Bir adamın akli ve zekâsı ne kadar çok olursa olsun, eserleri ne kadar güzel ve akıcı bulunursa bulunsun, vücudunun her zerresi doğruluk ve iyi niyetle yoğrulmuş olmaz ise ne kendinden ne de yaldızlı sözlerinden vatan ve millet için bir hayır bekleme. Şeytan akıl ve zekâda tek, bütün meleklerle eşsiz bir hoca ve Allah katında cilve yapan birisi iken kovularak boğazına lânet halkası geçirildi.)

65– Bir makinenin hüsn-i î'mâlîne ne kadar dikkat lâzım ise hüsn-i isti'mâlîne ondan daha büyük dikkat ve gayret lâzımdır.

(Bir makinenin güzel üretilmesine ne kadar dikkat lâzım ise güzel kullanılmasına ondan daha büyük dikkat ve gayret lâzımdır.)

66– Bir kitap meraklısından nadir bir kitabını istemek onu bir büyük felâkete uğratmaktır.

67– Bir mesire-i dilârâda bir kere etrafa bakıldı mı gayet münevver ve müzeyyen mahub ve mahubeler ve âheng-i gûnâ gûn tarab-âver ve gül ve gülzâr ve nihâlân meyvedâr ve rengârenk ezhâr ve sâr hayret-fezâ masnûât ve âsâr görülür. Bunları seyretmeli ve nazar-ı ibretten geçirmeli. Azamet ve kudret-i Sâni-i hakikiyi zikir ve fikir ile hayrân olmalı. Fakat hiçbirine hırs ve tehâlûkle firifte olup meyelân-ı kat'î gösterilmemeli. Çünkü hırs, tehâlûk ve iptila gösterilirse onlar insan için zehirdir.

(Göze ve gönle hoş gelen bir gezinti yerinde bir kere etrafa bakıldı mı gayet aydınlık ve güzel sevgililer, türlü türlü renklerin iç içe olduğu, sevinç ve coşku getiren gül ve gül bahçesi, taze fidanlar, meyveli ve rengârenk çiçekler, diğer hayret veren varlıklar ve eserler görülür. Bunları seyretmeli ve ibretle bakmalı. En

büyük ve en kudretli olan, her şeyin gerçek yapıcısı ve yaratıcısı Yüce Allah'ı zikir ve fikir ile O'na hayrân olmalı. Fakat hiçbirine hırs ve aşırı istek gösterip de aldanmamalı ve onlara karşı kesin bir eğilim ortaya konmamalıdır. Çünkü hırs, aşırı istek ve bağıllık gösterilirse onlar insan için birer zehir olurlar.)

68– Başkasının hakkını zâyi' eden hakikatte kendi hakkını zâyi' etmiştir.

(Başkasının hakkını kaybettiren –yiyen- aslında kendi hakkını kaybettirmiştir -yemiştir.)

69– Bir memleketin ulûm ve maârifini anlamak isteyen, muallimlerinin ahlâkına ve mekteblerinin dinî ve tarihî olan programına baksın.

(Bir memleketin ilim, bilgi ve anlayış seviyesini anlamak isteyen, öğretmenlerinin ahlâkına ve okullarının din ve tarih programlarına baksın.)

70– Büyük fitratı hâiz olduğuna vicdanın emin olduğu bir zâttan lütuf görmediğin hâlde zamanın adem-i müsâadesine hüküm ile itikâdını bozma.

(Büyük ve değerli olduğuna vicdanının emin olduğu bir zâttan herhangi bir karşılık, ilgi ve alâka görmediğinde, zamanın müsaitsizliğine hüküm verip de inancını bozma.)

71– Bir muntazam binaya yolsuz ve mevkisiz konulan bir taş, herkesin nazar-ı garâbet ve teessüfünü celb eder. Bir âdem her muâmelesinde bu noktaya dikkat ederse muvaffâkiyet her gün gelip eteğini öper.

(Çok güzel yapılmış bir binaya uygunsuzca konulan bir taş, herkesin dikkatini çeker ve tuhafına gider. Bir adam, her işinde bu noktaya dikkat ederse başarı her gün gelip eteğini öper.)

72– Bazı âdemi senâ edip derler ki, bugün eline yüz altın girse yarına kalmaz. Halbuki benim itikadımca o kimse insandan hâriçtir.

(Bazı insanları övüp derler ki, bugün eline yüz altın girse yarına hiçbir şey kalmaz. Halbuki benim inancıma göre o kimse insandan bile sayılmaz.)

73– Bazı yolsuz görünen efâlin esbâb-ı ma'neviyesi zâhirde bilinmiş olsa, sahibi memdûh görünmese bile mâzur görülür.

(Bazı uygunsuz görülen işlerin manevi sebepleri açıkça bilinmiş olsa, sahibi övülme de anlayışla karşılanabilir.)

74– Boğaz lokmanın medhali ve kelâmın mahrecidir. Leziz ve dil-nüvâz lokmalar indirmeğe çalışıldığı gibi lâtif ve ruh-efzâ kelâmlar çıkarmaya da sa'y edilmeli ki bâri bir tevâziün-ü ma'nevi husûle gelmiş olsun.

(Boğaz, lokmanın girdiği ve sözün çıktığı yerdir. Lezzetli ve hoşâ giden lokmalar indirmeye çalışıldığı gibi güzel ve ruhu okşayıcı sözler çıkarmaya da çalışılmalı ki böylece manevi bir denge kurulmuş olsun.)

75– Büyük âdem olmak isteyen kendisini büyük görmez ve istifâde-i gayr-i meşrûâya çalışmaz.

(Büyük adam olmak isteyen kendisini büyük görmez ve meşru olmayan yollardan faydalanmaya çalışmaz.)

76– Büyük âdemlere bazı kimseler öyle büyük âdemin nefesine ait etmiş olduğu bir kusurdan dolayı afv-ı ricâ ederler. Benim fikrimce bu doğru değildir. Büyük âdemler afvı hatıra bile getirmezler.

(Büyük insanlara bazı kimseler öyle büyük bir kimseye karşı işlemiş olduğu bir kusurdan dolayı ondan özür ve bağışlanma dilerler. Benim fikrimce bu doğru değildir. Çünkü büyük kimseler afvı hatıra bile getirmezler.)

77- Büyük âdemler tevâzuan kendini küçük göstermek ister, fakat âsârı büyüktür. Küçük âdemler taazzumen kendini büyük göstermek ister, fakat âsârı küçüktür.

(Büyük insanlar alçakgönüllülükle kendini küçük göstermek isterler, fakat eserleri büyüktür. Küçük insanlar büyükenek kendini büyük göstermek isterler, fakat eserleri küçüktür.)

78- Büyük âdemler hiçbir vakitte kendilerinin büyük olduklarına kanaat etmemişlerdir.

(Büyük insanlar hiçbir zaman kendilerinin büyük olduklarına kanaat etmemişlerdir.)

79- Büyük işlere muvaffak olmak isteyenler, her hususta menâfi-i zâtiye ve husûsât-ı nefsâniyesini fedâ etmelidirler.

(Büyük işler başarmak isteyenler her konuda kişisel çıkarlarını ve özel işlerini feda etmelidirler.)

80- Büyük işlere muvaffak olan zâta itiraz ve hatta irtikâb bile isnâd edilmemek kâbil değildir. Fakat büyüklük, fûrû mâyelerin o misillü tefevvühâtına ehemmiyet vermeyip mevkî müsâit ise büyük iş görmekten yâni, dinine ve vatan ve milletine ve sâir ebnâ-yı cinsine hayırlı ve menfaatli husûsâta çalışmaktan çekinmemektir.

(Büyük işler başaran kişilere karşı çıkılmaması, hatta o kişilerin kötülük yapmakla suçlanmaması mümkün değildir. Fakat büyüklük, sütü bozukların böyle olur olmaz söyledikleri şeylere önem vermeyip, durum uygunsu büyük iş görmekten yani, dinine, vatanına, milletine ve insanlığa hayırlı ve faydalı işlerde çalışmaktan çekinmemektir.)

81- Bir karış toprağı geçip de şehit olan dilâver bir asker, âmirinin tensip ve ihtârından evvel ric'at edip de yüz yıl yaşayan bir âdemden bin mertebe hayırlı ve kârlıdır.

(Bir karış toprağı geçip de şehit olan yiğit bir asker, komutanının iznini ve olurunu almadan geri dönüp de yüz yıl yaşayan bir insandan bin kat daha hayırlı ve kârlıdır.)

HARF-İ TE

82- Te'yîd-i ezelin kılavuzu sa'y ve ikdâmdır. Sa'y ve ikdâmın miknatısı Te'yîd-i ezeldir.

(Ezeli Kudretin -Yüce Yaratıcı'nın- bize gönderdiği kılavuz çalışmak ve ilerlemektir. Çalışma ve ilerlemenin miknatısı ise Ezeli Kudret'tir. -Yüce Yaratıcı, çalışan ve ilerleme kararlılığı içinde olanların yardımcısıdır.)

83- Tahsil-i kemâlât etmeyen âdem, kendi istikbâlinin kâtil-i manevisidir.

(Eğitimini tamamlamayan insan, kendi geleceğinin manevi katilidir.)

84- Tecrübe edilen bir âdemin sûret ve akvâline bakarak tevdi-i umûr edilmemeli. Çünkü kâid bulunan bir âdemi meşy ve hareket ettirmedikçe total olup olmadığı anlaşılabilir.

(Denenen bir insanın görünüşüne ve sözlerine bakarak işe almamalıdır. Çünkü ayakta bulunan bir adamı yürütmedikçe ve hareket ettirmedikçe total olup olmadığı anlaşılır.)

85- Tedbirsizlikle geçirdiğin zamanların bir şêâmetini görmemiş olsan bile o zamanları düşündükçe fevkalâde müteessif ol ve ta'mir-i mâ-fâte çalış.

(Tedbirsizlikle geçirdiğin zamanların bir kötülüğünü görmemiş olsan bile o zamanları düşündükçe fevkalâde hüzzünlen ve elden çıkmanı tamir etmeye çalış.)

86– Tedbiri bir dakika bile elden bırakmamalı. Fakat tedbire mağrur ve müftehir olmamalı.

(Tedbiri bir dakika bile elden bırakmamalı. Fakat tedbire güvenerek gurura ve kibire kapılmamalı.)

87– Terk-i hakkâniyetle istifâdeye çalışan mânen kendi zarar ve ziyânını iltizâma çalışır.

(Doğruluğu ve adaleti terk ederek fayda temin etmeye çalışan, aslında mânen kendi zarar ve ziyânını hazırlamaktadır.)

88– Tembel, bir köşeden bir köşeye kalkarsa bir seyahat ettim zanneder.

89– Tenperver olanlar, küçük mevkide iken mevkiin adem-i müsâadesini beyân ve büyük mevkie gelirse teşrifât-ı ihtişâm mâzeretini dermeyân eder. Amma memur, ciddi küçük iken küçüklüğüne, büyürse büyüklüğüne bakmayıp fa'âl olur.

(Rahatına düşkün ve tembel olanlar, küçük mevkide iken mevkiin uygunsuzluğunu beyan ederler. Eğer büyük mevkie gelirse o zaman da protokolün çokluğunu bahane ederler. Amma memur, ciddi küçük iken küçüklüğüne büyürse büyüklüğüne bakmayıp çalışkan olur.)

HARF-İ SE (peltek)

90– Servet, insan-ı kâmilî fazîlete ve merd-i sâfilî rezâlete sevk eder.

(Servet, kâmil –olgun- insanı daha güzel ve faydalı olma-ya, alçak ve kötü niyetli insanı ise her türlü pislik ve kötülüğe yöneltir.)

91– Servet-ü sâman sa'y-ü ikdâmın mükâfâtıdır.
(Zenginlik çalışmanın ve gayretin mükâfâtıdır.)

HARF-İ CİM

92- Çalışmak başka, iş görmek başkadır.

93- Câhilin mehd-i cehâleti, âlimin mebd-i irfânı, vâlide ve mürebbiyelerinin âğuşudur.

(Cahilin cehaletinin, âlimin ilminin ve irfanının başlangıcı, annelerinin ve terbiye edicilerinin kucağıdır.)

94- Câhil, vatanda garib, âlim, gurbette ehl-i vatanır.

(Câhil vatanında garip –yalnız-, âlim ise gurbette bile vatanında gibidir.)

95- Cehâlet mesâib-i kevnîyenin â'zamı olan bir felâket-i dâimedir.

(Cehalet, kâinatın en büyük musibeti olan daimi bir felakettir.)

96- Cihânın en bedbahtı sinn-ü sâli ve sıhhati müsâid olduğu hâlde istihsâli maârif ve kemâlât ve istikmâli hüner ve sanayi etmeyenlerdir.

(Cihânın en şanssız kişisi, yaşı ve sağlık durumu uygun olduğu hâlde bilgisini ve olgunluğunu artırmayan, hüner ve yeteneklerini geliştirmeyendir.)

97- Çok âdemler vardır ki, dünyaya geldiklerinden şikâyet ederler. Ben derim ki, gelip de şu masnûât-ı kübrâ-yı kâinatı seyretmek en büyük bahtiyarlıktır.

(Pek çok insan vardır ki, dünyaya geldiklerinden şikâyet ederler. Ben derim ki, dünyaya gelip de şu koskoca kâinattaki sanat mahsulü eserleri seyretmek en büyük bahtıyarlıktır.)

98– Cihan, masdar-ı garâib-i şuündür. Mıntika-i inzivâyı ihtiyar eden bir ehl-i basiret her devre-i inkılâpta bin garâib-i hikmet ve her zerre-i bedâyi'de bin serâir-i ibret ile tenvir-i dîde-i intibâh eder. Fakat muktezâ-yı âheng-i kudret bu keşmekeş hafâyâ-yı hilkatten kendi girîbân ve dâmânını da kurtaramaz.

(Şu kâinat, çok garip işlerin gerçekleştiği bir yerdir. Bir köşeye çekilip oradan kâinata bakan gönül gözü açık bir insanın, kâinattaki her değişiklikte binbir farklı hikmet ve her eşsiz zerrede dahi binlerce ibret alınacak sırlar ile gözü bir kere daha aydınlanmış olarak açılır. Fakat, güçlü, düzenli ve uyumlu olmanın gerekliliği, bu birbirine karışmış olan yaratılışın gizli sırlarından kendi yaka ve paçasını da kurtaramaz.)

99– Cihanda en kolay şey nasihat etmek ve en güç şey nasihatıyla âmil olmaktır.

(Dünyada en kolay şey öğüt vermektir. En güç olan şey ise verdiği öğüdü kendi hayatında gerçekleştirmektir.)

100– Cihanda nefsinin pek zeki kıyas eden bazı hilekârlar vardır ki, ehl-i mürüvvet olanlara sûret-i haktan görünerek onu aldatır ve emeline nâil olarak istifâde-i nâ-meşrûunu icrâya çalışır. Ve sonra insâniyet gördüğü zâtın sâde deli olduğundan dolayı aldandığını ve kendisinin sûret-i hakta görünen bir hilekâr-ı mâhir olduğundan nâşi nâil-i emel olduğunu düşünür de kendindeki zekâyâ perestişhân olur. Fakat nazar-ı hakikatte bu hilekâr aldanmış, öteki ehl-i mürüvvet kazanmıştır. Zirâ bu hilekârın kalb-i sefilinde saklanmış olan çehre-i nekbet meydana çıksa herkes teneffür eder ve o ehl-i merhametin vicdan-ı seliminde müstetir olan simâ-yı hakikat arz-ı nûr-ı dîdâr etse hüsn-i Yusuf gibi münevver ve güzel görünür.

(Dünyada kendini çok zeki olarak gören bazı hilekârlar vardır ki, iyiliksever ve cömert insanlara haktan, doğrudan yana görünerek onu aldatır ve emelini gerçekleştirerek doğru olmadığı ve hak etmediği hâlde yanlış yollardan çıkar sağlamaya devam eder. Sonra insanlığından ve iyilik, sever olmasından faydalandığı bu kişinin, saf ve akılsız olduğu için aldandığını ve kendisinin de doğrudan ve haktan yana görünerek çok usta bir hilekâr olduğundan dolayı emelini gerçekleştirdiğini düşünür de böylece kendisindeki zekâyâ hayran olur. Gerçekte ise bu hilekâr aldanmış, iyiliksever olan diğer insan kazanmıştır. Çünkü, bu hilekârın içinde gizlediği çirkin yüzü ortaya çıksa herkes ondan nefret eder ve kaçır. İyiliksever ve cömert olan diğer insanın vicdanında gizli bulunan gerçek yüzü ortaya çıksa Hz. Yusuf'un güzelliği gibi aydınlık ve güzel görünür.)

101– Cihanın en birinci hakîm-i kâmilî, ebnâ-yı cinsine nasihat ettiği şeyleri mesleken ve fiilen isbat edendir.

(Dünyanın gerçek olgun ve hikmetli hareket eden insanı, insanoğluna öğüt olarak söylediği şeyleri, bütün işlerinde ve davranışlarında ortaya koyandır.)

102– Cihanda herkese nasihat eden, kendisinin de o firkada dâhil bulunduğunu hiçbir vakitte unutmamalıdır.

(Bu dünyada herkese öğüt veren kişi, kendisinin de o grubun içinde olduğunu hiçbir zaman unutmamalıdır.)

HARF-İ HA

103- Hiddet zamanında kezm-i gayz edenler ve büyük adamların tevbihine mukâbele etmeyip bilakis onun hak ve hakikatte muvâfık gördüğü emir ve tenbihini kabul ve infaz edenler indimde büyük adamlardan ma'duttur.

(Kızgınlık zamanında öfkesini yutanlar ve büyük insanların azarlamalarına karşılık vermeyip de bilakis onun uyarılarını dikkate alarak yerine getirmeye çalışanlar, benim yanımda büyük insanlardan sayılırlar.)

104- Hiddet başka, tağyîr-i hakikate ligarazin sâi olan riya-kâr ve menfaatperestlere şiddetle mukâbele başkadır.

(Öfke ve kızgınlık başka, kasıtlı olarak gerçeği değiştirmeye çalışan ikiyüzlü ve çıkarıcılara şiddetle karşı koyma başkadır.)

105- Harîs-i intikam olmak adâleti Rabbâniye'ye kanaatsızlıktır.

(İntikam alma konusunda çok hırslı ve inatçı olmak Yüce Allah'ın adaletine kanaatsızlıktır.)

106- Haksızlık ağzı ma'kûs kılıca benzer. Hasmından ziyâde sahibini mecruh eder.

(Haksızlık, ağzı ters yönde açılmış kılıca benzer. Düşmandan çok sahibini yaralar.)

107- Hukuk-ı ibâda el uzatan dünyasını, ahiretini idrâk etmemiştir.

(Kul hakkına saygı göstermeyip de el uzatan, dünyasını da ahiretini de anlayamamıştır.)

108– Hukuka tecâvüz etmeyenlerin hukukuna tecâvüz etmek denâettir.

(Başkalarının hakkına saygı gösterenin hakkına saygısızlık etmek en büyük alçaklıktır.)

109– Hükümde meyl-i nefse tâbi olmayan hâkimdir.

(Herhangi bir konuda hüküm verirken nefsinin isteklerine uymayan kişi gerçek hâkimdir.)

110– Hayat ve memât gerçi kabza-i meşîet-i ilâhiyededir. Lâkin çok yaşamak için birçok meziyet ister.

(Hayat ve ölüm gerçi Yüce Allah'ın dilemesindedir. Ancak çok yaşamak için de birçok güzelliğe sahip olmak gerekir.)

111– Hayvânât-ı vahşiyenin cinsinin gayrına olan tecâvüzü ma'lum ise de kendi cinsine kasd-ı zarar etmezler. Bunun aksini iltizam eden insanlar acaba hayvânât-ı vahşiyeden olsun hayâ etmezler mi?

(Vahşi hayvanların kendi cinslerinin dışından olanlara saldırması bilinmekte ise de kendi cinsine bilerek zarar vermezler. Bunun tersi bir tutum sergileyen insanlar acaba bu vahşi hayvanlardan utanmazlar mı?)

HARF-İ HI

112- Husûmete heveskâr olmayan, hasmına karşı temin-i gâlibiyet etmiştir.

(Düşmanlık yapmak eğiliminde olmayan, düşmanına karşı kesin zafer kazanmıştır.)

113- Hayırsız servet, altın kadehte zehirli şerbet gibidir.

HARF-İ DAL

114- Daima hüsn-i hizmet davasında bulunan bazı riya-kârların tefevvüh ve tâdât eyledikleri hüsn-i hizmetleri tahrir-i evrâk edilse sahifeler dolar. Lâkin sıhhat ve adem-i sıhhati tahkik olunarak sahihlerinin karşısına vaz-ı erkâm edilmek lâzım gelse yekûnu sifira çıkar.

(Daima güzel hizmet davasında bulunan bazı gösteriş meraklısı ikiyüzlülerin olur olmaz konuşmaları ve sayıp durdukları güzel hizmetleri yazılmaya kalkılsa belki sayfalar dolar. Fakat yaptıkları bu hizmetlerin doğruluk ve güzellik durumları incelenecek olsa ve doğru olanların karşılıklarına bir rakam koymak gerekse hepsinin toplamı sifira denk gelir.)

115- Düşmanın atmış olduğu taş ne kadar uzak olsa yine ihtirâz etmeli. Belki pek zaif bir mevkie isâbet eder.

(Düşmanın atmış olduğu taş, ne kadar uzak olsa da yine de sakınmak gerekir. Belki pek zayıf bir bölgeye denk gelir.)

116- Düşmandan korkma, dosttan kork!

117- Dünyada ekseri muvaffak olanlar muktedir âdemleri intihâp edenlerdir.

(Dünyada, çoğunlukla başarılı olanlar, yaptıkları iş konusunda yeterli güç ve yeteneğe sahip olanları seçenlerdir.)

118- Dünyada kimsenin pâyidar olmadığı ve âbâ ve eccâdımızın hâli gözümüzün önünde bulunduğu hâlde tarîk-i gayr-ı muhikka sapanların ahvâli, erbâb-ı ukûlü hayrette bırakır.

(Bu dünyanın kimseye kalmadığı, atalarımızın, ecdadımızın hâli gözümüzün önünde durup durduğu hâlde, yanlış yollara sapanların durumları gerçek akıl sahiplerini hayrette bırakır.)

119– Dosttan, düşmandan ziyâde ihtirâz et. Zira dost, düşmandan ziyâde serâir-i ahvâline vâkıftır.

(Dosttan, düşmandan daha çok sakın. Çünkü dost, düşmandan daha fazla gizli hâllerini bilmektedir.)

120– Dost-ı rencide ve sadık-ı âzar da a'dânın en dehşetlisidir.

(İncitilmiş ve darıtılmış arkadaş da düşmanların en şiddetlisidir.)

121– Devlete az itaatsizlik eden, Allah'a çok isyan etmiş olur.

122– Diğerlerin hizmetini ifâya hasr-ı vicdan edenlerin kendi umûrunu rü'yete Teyîd-i ezel mütekeffildir.

(Başkalarının hizmetlerini görmeyi kendilerine görev kabul edenler, kendi işlerini görmeye de Allah'ı vekil kılmışlardır. –Onların işlerini de Allah Teâlâ gördürür.)

123– Diğerinde gördüğün lüzumlu bir şeyi taleb etme. Madem ki lüzumlu bir şeydir, ona da lâzımdır.

(Bir başkasında gördüğün lüzumlu bir şeyi isteme. Madem ki, lüzumludur ona da lâzımdır.)

124– Diğerinin hizmetini kendi işine tercihan rü'yet edenler, hakikatte kendi umûrunu diğerine tercihan rü'yet ettirmeye pek güzel bir çare bulmuştur.

(Başkalarının işlerini kendi işlerine tercih edenler, aslında kendi işlerini gördürmeye çok güzel bir çare bulmuşlardır.)

125– Din ve vatan ve ebnâ-yı cinsine ne gibi hüsn-i hiz-

met ve muâvenet ettiğini akşamları yatarken düşünmeyen veya düşünüp de bir hüsn-i amelde bulunmadığını anlarsa, teessüf etmeyen, insanlık meziyet-i mümtâzesinden her gün bir derece sükût eder.

(Din, vatan ve insanlık adına ne gibi güzel hizmetler ve yardımlar yaptığını akşamları yatarken düşünmeyen veya düşünüp de yaptığı güzel bir hizmeti bulunmayanlar, bu durumlarına üzölmüyorlarsa, insanlık adına sahip olunabilecek en güzel dereceden her gün bir derece daha düşüyor demektir.)

126- Din o kadar âlîdir ki onu istihkâr veya inkâra cür'et eden kendini o muhit-i süflide ne kadar âkıl ve âlim zan ve kıyas ederse etsin, hakikatte dinin dâire-i ulviyetine zaferyâb-ı vusûl olmaya aklen ve ilmen henüz kesb-i istihkâk etmemiştir.

(Din o kadar yücedir ki, onu alaya alan veya inkâr eden kendini o içinde bulunduğu çirkin ortamda ne kadar akıllı ve bilgili zannederse zannetsin, kendi açısından nasıl bir karşılaştırma yaparsa yapsın, gerçekte dinin o yüce halkasına başarılı olarak girmeye akıl ve bilgi açısından henüz hak kazanamamış demektir.)

HARF-İ ZEL

127- Zilleti mağlub etmek istersen izzetin kadrini bil.
(Aşağılanmayı yenmek istersen, yüceliğın kıymetini bil.)

128- Zevk-i irfânı olmayanlar velev takdirens olsun o yolda yazılan âsârdan bahs ile numûne intihâp ve irâe ederlerse sahibini tebcilden ziyâde tezyif etmiş olurlar.

(Anlayış ve kavrama zevki olmayanlar velev övgüyle de olsa o yolda yazılan eserlerden söz açarak örnekler vermeye kalkıştırlarsa o eserin sahibini yüceltmekten çok, küçük düşürmüş olurlar.)

HARF-İ RA

129- Re'y-i sevâbı ligarazin tezyif edenler insanların en alçağıdır.

(Doğru ve güzel bir düşüncüyü kasıtlı olarak zayıf –değersiz- göstermeye çalışanlar insanların en alçağıdır.)

130- Riyakârlar nâtik olurlar, fiilleri sâmittir. Müstakîmler sâkit olurlar, fiilleri nâtiktir.

(İkiyüzlü ve sahtekâr olanlar, gösteriş için iş yapanlar çok konuşurlar ancak ortada yaptıkları bir şey yoktur. Doğru ve dürüst olanlar ise kendileri hiç konuşmazlar, yaptıkları şeyler konuşur.)

131- Riyakâr ve kezzâb olanlar lisânıyla vicdanı arasındaki râbîta-i hakikati kat' etmiştir.

(İkiyüzlü, gösteriş meraklısı ve yalancı olanlar, dilleriyle vicdanları arasındaki gerçek bağı koparmışlardır.)

HARF-İ ZE

132– Zaman-ı ikbâlde mevti düşün, mağrur olma. Hen-
gâm-ı âlâmda mevti düşün, me'yus olma.

(Mutlu olduğun zaman ölümü düşün ve gurura kapılma.
Üzüntülü anında da ölümü düşün ve ümitsiz olma.)

133– Zûr ve kuvvet sahibi olan bir merd-i mukbil bir şahıs,
zayıfa edeceği özr ve hakâretin ahz-ı intikamına Cenâb-ı Hak
mütekeffil olduğunu düşünmez ise vay istikbâlinin hâline.

(Güç, kuvvet sahibi olan mutlu bir kişi, zayıfa karşı yapacağı
eziyet ve hakâretin intikamını almaya Yüce Allah'ın kefil olduğu-
nu düşünmezse vay onun gelecekteki haline.)

134– Zinet-i câme ve lehv ve tarab ve lu'b misillü şeylere
ziyâdesiyle mübtelâ olanlar cemiyet-i milliyeye bir felâket; ve
işret ve sefâhate inhimak edenler ise ondan daha büyük bir âfet-
tir.

(Güzel giysilere, eğlence, oyun ve şenlik gibi faydasız işlere
çokça düşkün olanlar toplum için birer felâkettir. İçki ve eğlence-
ye kendini kaptırmış olanlar ise ondan daha büyük bir âfettir.)

135– Zenginın züğürt olması pek büyük bir felâket; züğürt-
dün zengin olması mûcib-i izzet ve saâdetdir. Zengin şu felâkete
uğramamak ve züğürt de şu saâdete yetişmek için her bir gay-
ret-i mübtesirâneye insilâk etmezler ise ikisinin de yazık netice-i
hâllerine.

(Zengin olan birinin fakir duruma düşmesi çok büyük bir felâket; fakir olan kişinin zengin olması ise çok değerli ve mutluluk dolu bir olaydır. Zengin, şu felâkete uğramamak ve fakir de şu mutluluğu elde etmek için gösterilmesi gereken her bir gayret ve çalışmayı ortaya koymazlarsa ikisinin de sonlarına yazık olmuştur.)

HARF-İ SİN

136– Sâha-i meserret ve safâ, dert ve elemnin de mehd ve meskenidir. Gülistân-ı nevbahar en ferah efzâ bir mevki iken hâr ve mârın da mesken ve me'vâsıdır.

(Zevk ve eğlence yeri aynı zamanda dert ve elemnin de beşiği ve meskenidir. İlbaharda açan bir gül bahçesi en çok zevk ve ferahlık veren bir yer iken, aynı zamanda diken ve yılanın da saklandığı yerdir.)

137– Sarhoş olmayan mestâne edâ ile yürüyüp hakkında sût-i zannı davet etmemelidir.

(Sarhoş olmayan kişi sarhoş gibi sallana sallana yürümemeli ki, insanların hakkında kötü düşünmelerine meydan vermemiş olsun.)

138– Serkeş ata binmezsin. Çünkü zabt edemeyip bir tehlikeye ilgâ edeceğini bildiğin cihetle evvel emirde ehline ta'lim ve terbiye ettirirsin. Ya nefsin gibi bir serkeşin tehlikesini ve hüsn-i terbiye ile ondan çâre-i halâsı niçin düşünmüyorsun?

(İnatçı, huysuz bir ata binmezsin. Çünkü sahip olamayıp seni bir tehlikeye atabileceğini bildiğin için önce onu ehline terbiye ettirip eğitirsin. Ya nefsin gibi bir huysuzun tehlikesini ve güzel bir terbiye ile ondan kurtulmanın çaresini niçin düşünmüyorsun?)

139– Sefih olup da kusuru nefsinde bilmeyenler, sefâhat üzerine bir de irfansızlık ilâve ederler.

(Zevk ve eğlenceye düşkün olup da kusuru kendinden bilmeyenler bu kusurlarının üzerine bir de anlayışsızlık eklemiş olurlar.)

140– Sana haset edenlere mukâbele etme. Hassâdın hasedi sana değil sendeki ilim ve kemâledir.

(Seni kıskananlara karşılık verme. Çünkü onların kıskançlığı sana değil sendeki ilim ve olgunluğadır.)

141– Sen başkasına “nûr-i ayınım” diye hitâb etmelisin ki o da sana “ruhum” diye cevap versin.

(Sen başkasına “gözümün nuru” diye hitâp etmelisin ki o da sana “ruhum” diye cevap versin.)

HARF-İ ŞİN

142- Şefkât, hazine-i medeniyetin, herkesin iştirâyâ kudret-yâp olamayacak bir cevher-i giranbahâsıdır.

(Şefkât, medeniyet hazinesinin, herkesin satın almaya güç yetiremeyeceği çok pahalı ve değerli bir cevheridir.)

143- Şerm ve hayâ cihân-ı ahlâk çarşısının en kıymetli bir metâdır.

(Utanma ve hayâ, dünyadaki ahlâk çarşısının en değerli bir malıdır.)

144- Şer ile me'lûf olanlar bir ahvel-i ma'küsdür⁸ ki ikiyi bir görürler.

(Şerle uğraşmayı huy edinmiş olanlar öyle şaşkınlara ki, ikiyi bir görürler.)

145- Şecaat başka, tehevür başkadır.

(Yiğitlik ve yüreklilik başka, kızıp köpürme başkadır.)

146- Şecaat-ı hakika ashâbı, kuvvet, pazu ve mehâbet endâmı hâiz olanlar olmayıp kuvvetlilerin kaçtığı ve yüreklilerin şaşırıp kaldığı yerlerde temkin ve metânet gösterenlerdir.

(Gerçek yiğit ve yürekli olanlar, güç, kuvvet, pazu ve heybetli bir görünüme sahip olanlar değildir. Aksine, kuvvetlilerin kaçtığı ve

⁸ Şaş, biri iki gören.

yüeklilerin şaşırıp kaldığı yerlerde tedbirli davranıp güç ve kararlılığını gösterenlerdir.)

HARF-İ SAD

147– Sabır ve kanaatle me'lûf olamayanlar hayât-ı istikbâllerini pençe-i felâkete teslime müheyyâ olmalıdır.

(Sabırlı ve kanaatkâr olmayı huy edinmemiş olanlar, geleceklerini felâketin pençesine teslim etmeye hazır olmalıdırlar.)

148– Sabır, bir nüsha-i nefise-i giranbahâdır ki onu hâmil olanlar bahtiyârânın mümtâzıdır. Şurası garibdir ki o nüsha-i nefiseye herkesin eli yetişmek kâbil iken elde eden bahtiyârân pek azdır.

(Sabır öyle değerli ve kıymetli bir şeydir ki, ona sahip olanlar mutlu ve bahtiyar olanların en seçkinleridirler. Şurası çok gariptir ki, çok kıymetli ve değerli olan o sabra herkesin sahip olması mümkün iken, elde eden bahtiyar insan çok azdır.)

149– Sadâkat ve ismeti müselle-i âlem olanlar dahi töhmet ve sû-i zan mahallerinde bulunmak gibi bî hüznün bir pervâsızlığa mütecâsir olmamalı.

(Doğruluğu, dürüstlüğü ve günahlardan uzak durması, herkesçe bilinen kişiler dahi iftira atılabilecek ve haklarında yanlış düşünmeye sebep olabilecek yerlerde bulunmak gibi bir duruma düşmemelidirler.)

HARF-İ DAT

150– Zuâfa ve fukarâyı nevâziş ve tatyibten çekinme. Nur-ı âfitâbın zemin-i sâfili de tenvir etmesinden ibret al.

(Zayıfların ve fakirlerin gönüllerini almaktan ve onları hoşnut etmekten geri durma. Gökyüzündeki güneşin yeryüzünü aydınlatmasından ibret al.)

151– Zayıf kalbi ve adem-i sebâtı iltizâm edenler hiçbir hüsn-i icraata muvaffak olamaz.

(Zayıf bir yapıya ve kararsızlığa sahip olanlar hiçbir güzel hizmeti gerçekleştirmede başarılı olamazlar.)

HARF-İ TI

152- Tâati, çalışmayı terk edip de yalnız imdâdı Cenâb-ı Hak'tan bekleyenler, kendi mumlarını yakmamalı ve yemeklerini de pişirmemelidirler.

(Allah'ın emirlerine uymayı ve çalışmayı terk edip de Yüce Allah'tan yardım isteyenler, kendi mumlarını yakmamalı ve yemeklerini de pişirmemelidirler.)

153- Doğru söz, kürsi-i hikmetin en belîğ bir hutbesidir.

(Doğru söz hikmet kürsüsünün en güzel bir hutbesidir.- konuşması, sözüdür.)

HARF-İ Zİ

154– Zâlimin isti'mâl-i zulm ile istifâde-i zâtiyesini görenler hased etmeyip Allah'a şükür etmelidirler.

(Zalimin, zulmederek kendine çıkar sağladığını görenler onu kıskanmayıp bilakis Allah'a şükür etmelidirler.-Çünkü bu gidişin sonu felakettir.)

155– Zâlimleri erbâb-ı ilim ve irfân üzerine musallat etmemeli. Ashâb-ı hüner ve maârif, cismen âciz fakat fikren âlîdir. Onlar pençe-i zulm altına girerlerse mahvolup giderler. Lâkin vatan-ı mukaddes muhtaç olduğu istifâdeden mahrum kalır. Zirâ, canhıraş bir şahin bir gülşen-i râ'nâyâ taslit edilirse bin andelîb-i hoş nevâyı bir anda mahvedebilir. Lâkin, o gülşen-i zibâ, zemzeme-i bülbül-gûyâdan mahcûr olur. İşte nighbân-ı vatan olanlar bu dekâyıka pek ziyâde dikkat ederek erbâb-ı ilim ve mârifeti öylece himâye ve muhâfaza etmelidir.

(Zâlimleri, ilim ve irfân sahibi insanlar üzerine göndermemeli. Çünkü onlar bedenen âciz ama fikren güçlüdürler. Onlar, zulüm pençesi altına girerlerse mahvolur giderler. Fakat bu durumda da mukaddes vatanımız muhtaç olduğu faydadan mahrum kalır. Zira, yırtıcı bir şahin, etrafa güzel kokular saçan bir gül bahçesine girerse pek çok güzel sesli bülbülü bir anda mahvedebilir. Fakat o güzel gül bahçesi, güzel sesli bülbüllerden yoksun kalır. İşte vatana gözcülük ve bekçilik edenler bu inceliğe çok dikkat ederek ilim ve anlayış sahiplerini öylece korumalı ve gözetmelidirler.)

HARF-İ AYN

156- Âlimin fiiline bakma, kavline bak. Cahilin kavline bakma, fiiline bak.

(Âlimin yaptığı işe bakma, konuştuğu söze bak. Cahilin sözüne bakma, yaptığı işe bak.)

157- Acz ve meskenet başka, tevâzu ve re'fet başkadır.

(Güçsüzlük ve düşkünlük başka, alçakgönüllülük ve yumuşaklık başkadır.)

158- Adâleti sût-i isti'mâl, i'tisâf makamına kâim eder.

(Adaleti kötüye kullanma; doğru yoldan sapmaların, zulüm ve haksızlığın toplumda egemen olması demektir.)

159- Adâlete, merhametten ziyâde dikkat, erbâb-ı siyâset için ahâli hakkında pek büyük merhamettir.

(Adâlete, merhametten çok dikkat etmek, siyasiler için, halka gösterebilecekleri en büyük merhamettir.)

160- Adâlet, cihân-ı medeniyetin âb ve hava-yı feyznâkıdır.

(Adâlet, medeniyet âleminin en çok ihtiyaç duyulan su ve havası gibidir.)

161- Âkıllar hüsn ve cemâl ashâbına hased etmezler. Fakat hüsn-i hulk erbâbına gıpta ederler.

(Akıllı olanlar, yüz ve vücud güzelliğine sahip olanları kıskanmazlar. Fakat ahlâk güzelliğine sahip olanlara gıpta ederler.)

162– Ulûm ve maârif muhitinin ne kadar vasi' olduğu malûmdur. Bu babda havsala-i beşerin tahammülsüzlüğü itikâdında bulunanlar acaba ufak bir aynada aks-i encüm ve eflâkı görmemişler mi?

(İlimlerin, eğitim ve öğretimin alanının ne kadar geniş olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu konuda, insan aklının yetersizliği inancına sahip bulunanlar acaba ufak bir aynadaki yıldızların ve gökyüzünün yansımaları görmemişler midir?)

163– Ömrünü safâ ve sefâhatle geçirenler hîn-i vefâtlarında erbâb-ı fakr ve itidâldan fazla bir şey götüremezler. Şu kadar var ki, ashâb-ı zevk ve sefâhat me'yus; ve erbâb-ı fakr ve itidâl mesrur gider. Beynlerindeki farkın derecâtını artık sen tefekkür et.

(Ömrünü zevk ve eğlence içinde geçirenler ölüm anında fakir fukaradan daha fazla bir şey götüremezler. Şu kadar var ki, onlar ümitsizlik içinde giderlerken, fakir fukara sevinçli gider. Aralarındaki farkın değerini ve büyüklüğünü var sen düşün.)

164– Ayıptan herkesi müberrâ görmeyince insan, kâmil olamaz.

(Herkesi ayıpsız ve kusursuz görmeyince insan, gerçek olgunluğa ulaşamaz.)

165– Akıl ve zekâ erbâbı hiçbir kimseye buğz ve adâvet etmez. Ve bazı kimseler hakkında hiddet ve nefretleri görülse bile şahıslarına olmayıp o hiddet ve nefret, vatan ve milletin selâmetine pek muzır olan, onların kizb ve ri'yâ ve hilelerinedir.

(Akıllı ve zeki insanlar hiç kimseye kötülük ve düşmanlık etmezler. Bazı kimseler hakkında kızgınlıkları ve nefretleri görülse bile bu onların şahıslarına olmayıp onların vatan ve millete pek çok zararı olan yalan ikiyüzlülük ve hilelerinedir.)

166- Aynı hacimde birer parça taş ile sâir yumuşakça bir cismin ve hatta kurşunun her ikisi şiddetle bir zemin-i sahta çarpılınca taşın paralandığı ve diğer cismin daha yüz defa vurulsa şikest olmadığı görülür. İşte zâhiren ve tab'an taş gibi saht ve dürüş olanlar dahi sademât-ı dehr ile dûçâr-ı mesâib-i uzmâ olacağından insan-ı kâmil olan zâhiren katı görünse bile tab'an mülâyim olmalıdır.

(Aynı büyüklükte birer parça taş ile yumuşakça bir cismin ve hatta kurşunun her ikisi de şiddetle sert bir zemine çarpılınca taşın parçalandığı, diğer yumuşak cismin daha yüz defa vurulsa parçalanmadığı görülür. İşte görünüş itibariyle taş gibi sert ve katı bir yapıya sahip olanlar dahi zamanın yıpratmaları ile büyük felaketlerle karşılaşacağından, gerçek olgun insan, görünüş itibariyle katı ve sert olsa bile, yapı olarak yumuşak olmalıdır.)

HARF-İ ĞAYN

167- Garaz tahtında hüsn-i hizmet ifâ edenler mazhar-ı takdir olsalar bile makbul-i hakiki olamazlar.

(Kasıt ve art niyetli olarak güzel hizmet edenler her ne kadar takdir edilseler de gerçekte, makbul ve değerli olamazlar.)

HARF-İ FE

168- Fazl ve kemâlinde mülk ve milletin istifâde etmediği bir âlim, me'seri ile câhile takaddüm edemez.

(Fazilet ve olgunluğundan vatan ve milletin faydalanmadığı bir âlim, ortaya koyduğu eseri ile cahilin önüne geçemez.)

169- Fazl ve kemâline mağrur olan erbâb-ı iktidâr, henüz mekteb-i irfâna devama başlamayan mübtedi çocuklardır.

(Sahip olduğu fazilet ve üstünlükleriyle övünen güç kuvvet sahibi insanlar, henüz irfân mektebine başlamamış ilkokul çocukları gibidir.)

170- Fikr-i îcâd, dünyada herkes için elzemdir. Meselâ kemâl-i fakri hasebiyle sokakta oturup tese'ül etmeye mecbur olan bir kadın, kazancından bir çorap dokumaya kâfi bir meblağ artırabilir. Tese'ül etmekte olduğu halde boşa durmayıp kesbe çalıştığını gören erbâb-ı hayır, merhamet ederek kendisine daha ziyâde sadaka verir. Bu çalışması, tese'ülüne de mâni olmaz. Yavruları varsa elinin emeği olan şu mensûcâtı, sevine sevine onlara giydirebilir. Veya erbâb-ı insaf, terahhum ederek satın alır ve kazancı mudaaf olur.

Kezâlik, bir dilenci çocuk da eli boş gezip âlemi iz'ac edeceğine, eline kibrit ve sigara kâğıdı gibi bazı şeyler alsa, herkes için celb-i rikkati ve kendisi için de tezâyüd-ü kesbi mûcib olur.

Mâmâfih, zül süâli irtikâb etmeyip birkaç kuruşla işe başlayarak zengin olanlar pek çoktur. Hatta bu gibi zevât-ı âliyeden birisiyle bir mahalden avdetimde lütfen beni arabasına kabul etti. Ve esnâ-yı tarîkde ticâretin feyz ve bereketinden bahis açtım ve dedim ki; Yemen'de okumak yazmak bilmez bir zât gördüm. Yirmi beş kuruş ile Yemen'e gitmiş on sene zarfında beş-on bin lira sahibi olmuş idi.

Gülerek dedi ki; Buhâra'dan İstanbul'a gelip iskeleye çıktığımda keseme baktım yüz param vardı. Sigara kâğıdı gibi bazı şeyler aldım. Köprü başında durdum. Yanımda sâiller duruyordu. Akşam oldu. Herkes kazandığı parayı saydı. Kimisi elli, kimisi yüz kuruş kazandıklarını birbirine memnûnen beyân ediyorlardı. Ben tese'üle tenezzül etmedim. Mesleğimde devam ve helâl kazanca kanaat eyledim. İşte şu yüz para ile işe başladığım hâlde nakd-i mevcut ve metâ-ı ticâret ve sâir servetten başka lehül hamd velminne bugün on dört mağazaya mâlikim dedi. Ben böyle âli bir zâtın elini öpmeyi kendime az gördüm, ayağını öpmek istedim. Lâkin bırakmadı. Ve beyân-ı mâzeret ederek beni en âlî bildiğim şu emelime nâil etmedi. İşte fikr-i icâd ve ulu himmetle çalışmak insanları böyle bahtiyâr eder.

(Yeni bir şeyler ortaya koyma düşüncesi, bu dünyada herkes için gereklidir. Meselâ çok fakir olması sebebiyle sokakta oturup dilenmeye mecbur olan bir kadın, kazancından bir çorap dokumaya yeterli bir miktar parayı artırabilir. Dilendiği hâlde boş durmayıp kazanmaya çalıştığını gören hayırseverler, merhamet ederek kendisine daha çok sadaka verir. Bu çalışması, dilenmesine de mâni olmaz. Yavruları varsa elinin emeği olan şu dokuyup ördüğü şeyleri, sevine sevine onlara giydirir. Veya insaf sahibi insanlar, merhamet ederek satın alır ve kazancı kat kat artar.

Yine, bir dilenci çocuk da boş boş gezip âlemi rahatsız edeceğine, eline kibrit ve sigara kâğıdı gibi bazı şeyler alsa herkesin

merhametini kazanır ve kendisi için de kazancının artmasına neden olur.

Bununla beraber, bu hoş gitmeyen dilenme işini yapmayıp birkaç kuruşla işe başlayarak zengin olanlar pek çöktür. Hatta bu gibi büyük insanlardan birisi bir yerden dönüşümde lütfen beni arabasına kabul etti. Ve yolculuk sırasında ticaretin feyz ve bereketinden bahis açtım ve dedim ki; Yemen’de okuma yazma bilmeyen bir zât gördüm. Yirmi beş kuruş ile Yemen’e gitmiş, on sene zarfında beş-on bin lira sahibi olmuş idi.

Gülerek dedi ki; “Buhâra’dan İstanbul’a gelip iskeleye çıktığımda keseme baktım yüz param vardı. Sigara kâğıdı gibi bazı şeyler aldım. Köprü başında durdum. Yanımda dilenciler duruyordu. Akşam oldu. Herkes kazandığı parayı saydı. Kimisi elli, kimisi yüz kuruş kazandıklarını birbirine sevinerek söylüyordu. Ben dilenmeye tenezzül etmedim. Mesleğimde devam ve helâl kazanca kanaat eyledim. İşte şu yüz para ile işe başladığım hâlde nakit para, ticaret malı ve diğer servetten başka Allah’ıma binlerce şükür, bugün on dört mağazaya sahibim.” Ben böyle yüce bir zâtın elini öpmeyi kendime az gördüm, ayağını öpmek istedim. Lâkin bırakmadı. Ve mâzeretini bildirerek beni en yüce bildiğim şu emelime nâil etmedi. İşte yeni bir şeyler üretme düşüncesiyle ve üstün bir gayretle çalışmak, insanları böyle bahtiyâr eder.)

171– Fenâ âdemlere mukâbele etmeyiniz. Yine kendi fiil ve lisânından kendine isâbet edecek fenâlığa intizâr ediniz.

(Kötü insanlara karşılık vermeyiniz. Yine kendi yaptıklarından ve söylediklerinden başına gelecek kötülüğü gözleyiniz.)

172– Fenâlık eden âdeme iyilik etmek mertliktir derler. Fakat insan-ı kâmil olanlar bunun mânâsını anlamazlar.

(Kötülük eden adama iyilik etmek mertliktir derler. Fakat her bakımdan olgun olan insanlar bunun mânâsını anlamazlar.)

173– Feyz-i Muhammedî gibi bir nur-ı mübîn-i hidâyetten Ebû Cehil'in hisseyâb-ı saâdet olamadığını bilmekte bulunanlar, ashâb-ı cehl ve temerrüdden ziyâde erbâb-ı isti'dât ve kâbiliyeti, terbiye ve istishâba çalışırlar.

(Hz. Muhammed (s.a.v.) gibi feyizli ve gerçek mânâda insanları hidâyete götüren bir nurdan, Ebû Cehil'in mutluluk adına kendine bir pay çıkaramadığını bilenler, cahil ve inatçılardan çok, yetenekli ve kabiliyetli insanları eğitmeye ve yanında bulundurmaya çalışırlar.)

HARF-İ KAF

174- Kâtil-i müteammid, kendini öldürmüş ve iki nefsin kâtili olmuştur.

(Bilerek ve planlayarak birini öldüren kimse, aynı zamanda kendini de öldürmüş böylece iki nefsin kâtili olmuştur.)

175- Kan ve can yerine, bir âmirin vücudunda merhamet cereyân etse, yine herkesi memnun etmek kâbil olamaz. Binâenaleyh herkesi memnun etmeye meyyâl olmaktan ziyâde, elinde tutmakta olduğu terâzi-yi memûriyetin adâlet ve hakkâniyetten ibâret olan iki kefesini daimâ mütevâzin tutar yâni, muktedir olanları ve vazifesine bihakkın devam edenleri taltif ve bunun aksi, mesleği mezmum ittihâz edenleri himâyeden beri olarak ta'zir ederse işte o zaman hem herkes kendisinden memnun ve hem de vatan kâmiyâb olur.

(Kan ve can yerine, bir âmirin vücudunda merhamet dolaşsa, yine de herkesi memnun edemez. Bu sebeple herkesi memnun etmeye çalışmaktan çok, elinde tutmakta olduğu idare ve yönetme terâzisinin adâlet ve hakkâniyetten ibâret olan iki kefesini daimâ dengeli tutar yâni, başarılı olanları ve vazifesini hakkıyla yapanları ödüllendirip, bunun aksi bir tutum içinde olanları korumaktan uzak durur ve onları cezalandırırsa, işte o zaman hem herkes kendisinden memnun ve hem de vatan bahtiyâr olur.)

176– Kazandığı muvaffâkiyeti kendi tedâbir-i sâibesinden ve bilâkis, felâket ve nuhûseti, seyyiât-ı nefsini düşünmeksizin Cenâb-ı Hak'tan bilenler, henüz kitab-ı irfânın birinci sahifesini bile okumayanlardır.

(Elde ettiği bütün başarıları, kendisinin, yerinde ve zamanında almış olduğu tedbirlerden bilenler, buna karşılık başına gelen felâket ve uğursuzlukları, kendi nefsinin hesabına katmaksızın Yüce Allah'tan bilenler, henüz irfan kitabının birinci sayfasını bile okumayanlardır.)

177– Kazanmayı bilmeyen, sarf etmesini de bilmez.

(Kazanmasını bilmeyen, harcamasını da bilmez.)

178– Kalbi mağşuş olanlarda maâli-i efkâr aramak, bulanık suda aks-i eflâkı taharri etmeye benzer.

(Kalbi karışık olanlarda üstün fikirler aramak, bulanık suda gökyüzündeki yıldızların yansımalarını aramaya benzer.)

179– Kalb ve lisân yekdiğeriyle tatbik edilmedikçe söylenen sözler nâfi ve müessir olamaz.

(Kalb ve dil birbiriyle uyum sağlamadıkça söylenen sözler faydalı ve etkili olamaz.)

180– Kumara mübtelâ olanlar, kendini soydurmak için gâsıpların rehberi ve müşevvikidirler.

(Kumara alışmış olanlar, kendilerini soydurmak için, hırsızların rehberi ve teşvikçisidirler.)

181– Kavl ve fiilin lâtif ve muteber olmak için vicdanını mekarîm-i ahlâk ile tezyîn et. Zirâ güzel mahsul almak için tarlayı güzel terbiye etmek lâzımdır.

(Söz ve davranışlarının değerli ve etkin olabilmeleri için vicdanını güzel ahlâk ile donat ve süsle. Zira güzel ürün almak için tarlayı güzel terbiye etmek gerekir.)

182- Kuzular etini, koyunlar sütünü, ağaçlar meyvesini, şems ve kamer nurunu, zemin mahsûlât-ı müddehâresini, cihân letâfetini, âsuman bedâyi'ini ve elhâsıl bütün mâsivâ, masnûât-ı mevcûdesindeki istifâdeyi insan için arz ediyor. Mazhar olduğu şu tekrîm-i bî intihâ ve inâyet-i kübrâ-yı Kibriyâ'yı bilmeyen ve düşünmeyen bir insan ne büyük küfrân-ı nimet ehlidir.

(Kuzular etini, koyunlar sütünü, ağaçlar meyvesini, güneş ve ay nurunu, yeryüzü biriktirdiği ürünlerini, cihân letâfetini, gökyüzü eşsiz güzelliklerini kısacası tüm yaratılmışlar, kendilerinde bulunan bütün sanatlı ve harika şeylerini, faydalanmaları için insanın hizmetine veriyorlar. Sahip olduğu şu sonsuz nimetlerin ve Yüce Allah'ın yardım ve desteğini bilmeyen ve düşünmeyen bir insan ne kadar büyük nankörlük etmektedir.)

HARF-İ KEF

183- Kibir ve azamet başka, vakar ve mekânet başkadır.
(Kibir ve büyüklük başka, olgunluk ve ağırbaşlılık başkadır.)

184- Küre-i arz üstünde bulunan milyonlarca insanların hilkaten ve şeklen kendisinden hiçbir farkı olmadığını düşünebilen bir âdem, ne kadar servet-ü sâman sahibi olsa kimseye kibir edemez.

(Yeryüzünde bulunan milyonlarca insanın, yaratılış ve şekil bakımından kendisinden hiçbir farkı olmadığını düşünebilen bir insan, ne kadar mal-mülk sahibi olursa olsun, kimseye karşı büyüklenmez.)

185- Küre-i arz üstünde bulunan milyonlarca insanların, dünyaya gerek henüz gelmiş olan tıfl-ı şirperveri ve gerek vücûdu bütün avâriz-ı kevnîyeye mukâvemetle pâyidar olan pîr-i muammeri dahil olduğu halde bunların bir asır sonraki avâkîb-i hâllerini düşünün! Havsala-sûz avâlim bir ateş ile ihtilât etmiş olur.

(Yeryüzünde bulunan milyonlarca insanın; gerek henüz dünyaya gelmiş olan bir süt bebeği ve gerekse dünyanın bütün belâ ve musibetlerine karşı koymuş bir vücuda sahip olan yaşlı bir insanın bir asır sonraki durumlarını düşünün! Her şeyi yakıp mahveden âlemler, bir ateş ile karışmış olur. -İnsanın bu akıbet karşısında dehşete kapılmaması mümkün değildir.)

186– Kesb-i kemâlât ve safvet, vicdanındaki kâbiliyete göredir. Bin bârân-ı nevbahâr ve feyz-i nur-ı âfitâb bir araya gelse bir zemin-i şurezârı, gülistâna tahvil edemez. Sen vicdanını terbiye ve tasfiyeye çalış. Kabahâti mürebbiyelerine isnâd etme.

(Her bakımdan olgunluğa ve temizliğe sahip olmak, insanın kendi vicdanındaki kabiliyetine bağlıdır. Binlerce ilkbahar yağmuru ve güneşin ışıkları bir araya gelseler çorak bir toprağı gül bahçesine çeviremezler. Bunun için sen vicdanını iyi terbiye etmeye ve tertemiz hâle getirmeye çalış. Suçu, seni terbiye edenlerin üzerine atma.)

187– Kelâmları düstûr’ul amel ittihâz edilecek kadar metin ve parlak olduğu hâlde meslekleri sözlerine mübâyın olanlar büyük âdem olmayıp riyakâr ve müdâhin ve halkı aldatıcıdır.

(Sözleri, hayatta ölçü kabul edilebilecek kadar güzel ve anlamlı olduğu hâlde, yaptıkları şeyler ve yaşayışı, sözlerine zıt olanlar büyük insan olmayıp ikiyüzlü, dalkavuk ve halkı aldatanlardır.)

188– Küçük fikirliler, büyük âdemleri kendi fikirlerine göre muvâzene edecekleri tabii olduğundan, efkâr-ı maâli ashâbına mûcib-i ye’s ve fütûr olmamak lâzım gelir.

(Küçük fikirlilerin, büyük insanları kendi fikirlerine göre ölçecekleri tabii olduğundan, üstün fikir sahibi insanların ümitsizliğe ve gevşekliğe kapılmalarına gerek yoktur.)

189– Küçük kalmak isteyen kendini büyük görmeli, büyük olmak isteyen kendini küçük görmeli.

HARF-İ LÂM

190- Leylek, kırlangıç, kumru gibi tuyûr-ı ehlinin kendi ehlinden başkasıyla müvâneset ve tavattu' etmediğini ve yavrularının infâk ve işbâi hizmetine çalıştığını gören erbâb-ı hevâ ve heves, acaba kendi hâllerinden mahcûb olmazlar mı?

(Leylek, kırlangıç, kumru gibi ehli kuşların kendi ailesinden başkasıyla yakınlık ve cinsel ilişki kurmadığını ve yavrularının yiyecek ve içecekleri için onların hizmetinde çalıştığını gören zevk ve eğlenceye düşkün olan insanlar, acaba kendi hâllerinden utanmazlar mı?)

HARF-İ MİM

191– Mâ melekini her isteyene bezl eden, müflis kalır.
(Varını yoğunu her isteyene veren insanın, sonuçta elinde hiçbir şeyi kalmaz.)

192– Mütelâşi olmamalı, lâkin muakkib ve müsri' olmalı.
(Aceleci olmamalı, fakat takipçi ve ısrarcı olmalı.)

193– Muhâtaradan sâlim olacak derecede hak-gûyilik, her bir insan için farzdır.
(Tehlikelerden emin olacak derecede doğruluk, her insan için farzdır.)

194– Müdârâ başka, müdâhane başkadır.
(Güler yüzlü olma başka, dalkavukluk başkadır.)

195– Merhamet, insanlık ma'deninin en kıymettâr cevheridir.
(Acıma ve bağışlama duygusu, insanlık madeninin en değerli mücevheridir.)

196– Merhameti, zayıf kalbe isnâd edenler vardır. Fakat vezâif-i kanûniye ile mukayyed olmayanlar hakkında bu söz pek yanlışır.

(Merhameti zayıf kalpli olmaya bağlayanlar vardır. Fakat kanuni görevleri bulunmayanlar hakkında bu söz pek yanlışır.)

197– Mesâlih-i vâkıada ahvâl-i sâbika ve hâliyyeyi ve bilhassa icâbât-ı âtiyyeyi tefekkür ve idrâka muktedir olmayanlar her ne kadar şöhret-i şâyia kazanmış olsa bile büyüklük tabakasına vâsıl olamamıştır.

(Ortaya çıkan olaylarda geçmişi ve şimdiki durumu ve özellikle gelecekle ilgili hususları düşünme ve anlama gücüne sahip olmayanlar her ne kadar ün kazanmış olsalar bile büyüklük tabakasına ulaşamazlar.)

198– Masrafın taklîli başlıca bir vâridâtıdır.

(Masrafın azaltılması, başlı başına bir gelirdir.)

199– Ma'lûl ve gayr-i muktedir olanları istihdâm eylemek kırık zarfa su koymak kabîlindedir. Bu baptaki ta'n ve zarar vâzı'ına racîdir.

(Hasta ve güçsüz olanları çalıştırmak, kırık bir kaba su koymak gibidir. Bu konudaki her türlü şikâyet ve zarar, onları işe alana aittir.)

200– Müfsid, kendi istikbâlini öldürmek için en hunriz bir kâtildir.

(Bozgunculuk yapan, anarşi çıkaran kendi geleceğini öldürmek için en kanlı bir katildir.)

201– Muktedir ve kerim olduğu müsellemler olan bir zâttan emel ve maksûduna vâsıl olamadığın halde muğber olma. Her meselenin cereyân-ı zâhirinden başka bir de iç yüzü vardır. Bin mehâm-mı umûru teshîle himmeti kâfil olan bir kerîm-i zî iktidârın vakit ve saat olur ki bir kolay işi tesviye etmesine îmsâk-ı zaman müsâid olmaz.

Gücü, kuvveti ve başarısı, herkes tarafından bilinen bir zattan, istediğin sonucu elde edemediğin zaman küsüp gücenme. Her meselenin dış görünüşünden başka bir de iç yüzü vardır. Binlerce önemli işi kolayca halletme güç ve kuvvetine sahip olan

bir kişinin, öyle zaman olur ki, kolay bir işi halletmeye zamanın durumu uygun olmayabilir.)

202– Muhabbet-i vatan harîtası, vicdanının perestişgâh-ı ta'ziminde mengûş olmayan bir âdemi, kime ve neye benzeteceğimi söylemeye hayâ ederim.

(Vatan sevgisinin haritası, vicdanının en önemli yerinde işlenmiş olmayan bir kimseyi, kime ve neye benzeteceğimi söylemeye utanırım.)

HARF-İ NUN

203– Namus, terbiye, hayâ, hayvân-ı nâtık olan insanın ravâbit ve davâbitidir. Bu ravâbit ile merbût olmayanların zabtı pek müşkildir. Zabt olunmazsa helâkı mukarrerdir.

(Namus, terbiye ve haya, ‘konuşan hayvan’ olan insanın bağlı kalacağı özellikleridir. Bu bağlar ile bağlanmış olmayanların korunması –elde tutulması- çok zordur. Şayet bunlar korunmazlarsa –elde tutulmazlarsa- mahvolmaları kaçınılmazdır.)

204– Nefsine lâıyk görmediğın bir muâmeleyi başkası hakkında icrâ etmemeye muvaffak olursan, her bir muvâffâkiyet kapısı sana açıktır.

(Kendine lâıyk görmediğın bir davranışı başkasına yapma konusunda başarılı olabilersen, her türlü başarının kapısı sana açılır.)

205– Nefse söz anlatmak, bütün âleme söz anlatmak kadar güçtür.

206– Nifâk-ı a’dâya meydan vermemek için, dostu muğber edecek hâlâtтан ihtirâz, âkıl için lâzımdır.

(Düşmanların arayı bozmalarına fırsat vermemek için, dostu gücendirecek şeylerden sakınmak, akıllı olan herkes için gereklidir.)

HARF-İ VAV

207– Vicdan-ı tâhir ashâbı, ufak bir yolsuzluğu bile ihtiyâr etmek istemezler. Ufak bir leke, kıymettâr bir aynanın renk ve cilâsına mâni olmasa bile, kadrini tenkis eder.

(Vicdanı tertemiz olanlar, en küçük bir yanlışlığı bile yapmak istemezler. Çünkü küçük bir leke, çok kıymetli bir aynanın renk ve cilâsına mâni olmasa bile, kıymetini azaltır.)

208– Vicdan-ı münevver, mihrâb-ı kemâlâtın pek parlak, yegâne bir kandil-i nurefşândır.

(Aydınlık bir vicdan, bütün güzellik ve olgunlukların, etrafa çok parlak ışık saçan bir kaynağıdır.)

209– Vücut-u insanda ruhun, aklın, kelâmın ictima' ettiğini tefekkür eden ashâb-ı ukûl, maddiyât ile mâneviyâtın bir yerde ictima' etmeyeceği davasından nükûl eder.

(İnsan vücudunda ruhun, aklın, sözün bir arada bulunduğunu düşünen akıllı insanlar, maddi şeyler ile manevi şeylerin bir arada bulunamayacağı fikrinden vazgeçerler.)

210– Vatan muhabbeti, gâyet kıymettâr bir tâc-ı kudsiyedir. Onu iksâ-yı re's-i hamiyet etmeye kesb-i istihkâk eylemek, hem pek kolay hem de pek güçtür.

(Vatan sevgisi çok kıymetli, kutsal bir taçtır. Onu her türlü işin başına koymaya hak kazanmak, hem çok kolay hem de çok zordur.)

211- Vatan muhabbeti hakkında yazılan neşîdeler, minber-i hikmetin en büyük birer hutbe-i kıymettâridir.

(Vatan sevgisi hakkında yazılan şiirler, en hikmetli şeylerin konuşulduğu makamın en büyük ve kıymetli sözleridir.)

212- Vazifeye ve maîsete âid zamanlar istisnâ edilirse, eğer kitap mütalâa etmek olmasaydı, ashâb-ı ukûl için yaşamak ve zamanı imrâr etmek, pek müşkil idi. Evkâtını boş geçirenler nasıl geçirebilmekte olduklarına zevil ukûl olanlar bir derece hayrettedirler ki, bu hayret hiçbir vakit onlardan zâil olamaz.

(Görev ve geçim derdi ile ilgili zamanların dışında, eğer kitap okuyup onları değerlendirme olmasaydı, akıllı olan insanlar için yaşamak ve zaman geçirmek çok zor olurdu. Zamanlarını boşa harcayanların bunu nasıl yapabildiklerine akıllı insanlar hayret ederler ki, bu hayret hiçbir zaman onlardan gitmez.)

HARF-İ HE

213– Her şeye hışım ve gazap gösteren âteşin mîzaclar, âlemin garibidirler.

(Her şeye öfke ve kızgınlık gösteren geçimsiz insanlar, bu âlemin şaşılacak olan varlıklarıdır.)

214– Her sadâdan nağme-i tevhid, her nevâdan gül-bang-ı tehlîl ve temcidden gayri bir şey hissettikçe, bu mâsivâ senin için bir ibâdethâne-i dâimî değildir.

(Duyduğun her güzel sestem, Allah'ın varlığını ve birliğini, her ahenkten, topluca söylenen kelime-i tevhid ve Peygamberimiz'e getirilen salavât seslerinden başka bir şey hissettikçe, bu âlem senin için sürekli bir ibâdethâne hükmünde değildir.)

215– Herkes iş görmeye çalışır, insan-ı kâmil göreceğ işi düşünmeye çalışır.

216– Her gün, kitab-ı ömrün bir sahifesidir. Onu vak'ayı-ı müstahsene ile tezyîne çalışmalı.

(Her gün, ömür kitabının bir sayfasıdır. Onu, güzel olaylarla süslemeye çalışmalı.)

217– Hemdem-i süfehâ olan ehl-i kemâl, kemâlerinden ma'kûsen istifâde eder.

(Seviyesi düşük, alçak insanlarla birlikte olan olgun insanlar, bu olgunluklarından ters yönde faydalanırlar.)

218– Hengâm-ı ikbâlinde zaman-ı idbârını düşünmeyen, hakikatte hâlâ idbâra müteveccihdir.

(Mutlu ve güzel günlerinde, kötü günlerini ve zamanlarını düşünmeyen, aslında hâlâ kötü bir duruma doğru gidiyor demektir.)

HARF-İ YA

219- Yalan söyleyen, başkasını aldatsa dahi, ma'nen yine kendisi aldanmıştır.

220- Yokuş, dağ, diken, çirkin, şitâ gibi Cenâb-ı Mâlik'ül Mülk'ün îcâbât-ı kudretinden olan işlere itirâz eden perdebî-rûnlar, bunlar meydanda olmasalardı, iniş, sahra, gül, güzel, nevbahâr misilli lâtif ve ruh-nevâz şeylere de itirâz ederlerdi. Bu mu'terizler, idrâk-i maâlideki aczini bilmeyen irfânsızlardır.

(Yokuş, dağ, diken, çirkin, kış gibi her şeyin sahibi olan Yüce Allah'ın kudretinin gereği olan işlere itirâz eden utanmazlar, bunlar meydanda olmasalardı, iniş, sahra, gül, güzel, ilkbahâr gibi güzel ve ruh okşayıcı şeylere de itirâz ederlerdi. Bu itiraz edenler, yüksek anlayış noktasındaki acizliğini bilmeyen anlayışsız ve cahillerdir.)

Vallahü a'lemü bissavâb

(Her şeyin doğrusunu en iyi Allah bilir.)

Ali EMİRÎ

SÖZLÜK

A

- A'dâ : düşmanlar
A'dây-ı hânegî : evin içindeki düşmanlar
A'mâl-i hîle : hileli işler
A'zam : (daha, pek, çok, en) büyük
Âb : su
Âbâd etmek : ma'mur, şen, bayındır etmek
Abd-i âciz : zayıf, güçsüz kul
Acz : beceriksizlik, güçsüzlük, bir şeyi yapamamak
Âdâb-ı muâşeret : insanlarla olumlu ilişkiler içinde olmak, görgü kuralları
Adâvet : düşmanlık
Add ile : saymakla
Adem-i ibtilâ : tutkun olmamak, düşkün olmamak
Adem-i müsâade : müstesizlik, izinsizlik
Adem-i sebât : sebatsızlık, kararsızlık, sözde durmamak, dayanıksızlık
Adem-i sıhhat : sıhatsızlık, sağlıksızlık
Adüv : düşman
Âfitâb-ı cihantâb : dünyaya sıcaklık ve ışık veren güneş

- Afv-ı rica etmek : bağışlanma dilemek, özür dilemek
- Âgâh : haberdar, uyanık, vâkıf, bilen
- Âğuş : kucak
- Ahali : halk, millet
- Âheng : uygunluk, düzen
- Âheng-i gûnâ gûn : türlü türlü renklerin bir ahenk içinde olmaları
- Ahmak : akılsız, sersem, şaşkın, anlayışsız
- Ahvâl : durumlar, hâller
- Ahvâl-i mudâr ve menâfi' : zararlı ve faydalı durumlar
- Ahvâl-i sâbika ve hâliye : geçmiş durumlar ve şimdiki durumlar
- Ahvel-i ma'kûs : şaşı, biri iki gören, ters gören
- Ahz-ı intikam : intikam almak
- Akar : para getiren mülk (ev, dükkan, tarla vs. gibi)
- Âkıl : akıllı
- Âkıl-ı hakikî : gerçek akıl sahibi
- Akl-ı kâmil : en olgun ve doğru karar veren, düşünen akıl
- Aks-i eflâkî taharri etmek : gökyüzündeki yıldızların yansımalarını araştırmak
- Aks-i encüm : yıldızların yansımaları
- Aktâr-ı eflâk : gökyüzünün her tarafı
- Akvâl : sözler
- Âlât : âletler
- Âlî : yüce
- Âmil olmak : yapmak, uygulamak, yerine getirmek
- Âmiriyet : âmir, emredici olmak, kumandanlık hâli
- Andelib-i hoş nevâ : güzel sesli bülbül

- Arz-ı mâhiyet-i imkân : özünde, mahiyetinde var olanları sunma
- Arz-ı nur-ı didâr etmek : kendini göstermek, yüzünün aydınlığını göstermek
- Âsâr : eserler, izler
- Ashâb-ı âsâr : eser sahipleri
- Ashâb-ı cehl : cahil, bilgisiz olanlar
- Ashâb-ı hüner ve maârif : bilgili ve hünerli kişiler
- Ashâb-ı ukûl : akıllı ve akıl sahibi kişiler
- Ashâb-ı zevk : zevk sahibi olanlar
- Âsuman : gökyüzü
- Atâlet : tembellik, üşengenlik, durgunluk
- Âteşîn mizac : sert yapılı, huysuz, geçimsiz
- Âteşîn : ateşli, canlı, sert, (mec: şiddetli, hiddetli)
- Avâkib-i hâl : hâlin, durumun akıbeti, sonuçları
- Avâlim : âlemler, dünyalar
- Avâriz-ı kevnîye : oluşan arızalar, bu dünyada insanın başına gelen belalar
- Avdet etmek : dönmek, geri dönmek
- Azamet : büyüklük
- Azamet-i sermedî : daimî, ebedî, süreklî büyük olan, rabbanî, ilâhî
- Azim-üş Şan : Şanı büyük olan (Allah Teâlâ)

B

- Bâb : konu, kapı, bölüm
- Bahs : konuşulan şey, söz
- Bahtiyârân : bahtiyar, talihli, mesut, mutlu, kutlu olanlar
- Bâki-i lâyezâl : sonu olmayan, bâki, kalıcı
- Bâliğ olmak : erişmek, varmak, ulaşmak
- Bârân-ı nevbahar : ilkbahar yağmuru

- Bedâyi' : eşi benzeri olmayan güzel,
mükemmel ve yeni şeyler
- Bedbaht : bahtsız, talihsiz, bahtı kara
- Bedriyyet : ayın en parlak olduğu hâli
- Beğâyet : son derece
- Beliğ : fasih, düzgün (söz veya eser)
söz söyleyen
- Beyân : izah etmek, açıklamak, anlatmak,
açık söylemek
- Beyân-ı ma'zeret etmek : mazeretini, özrünü bildirmek
- Beynlerindeki : aralarındaki
- Bezl etmek : bol bol vermek, esirgmeden
vermek
- Bî haber : habersiz
- Bî hemtâ : eşsiz, dengi olmayan, benzersiz
- Bî hüziin : gamsız, kedersiz, sıkıntısız
- Bî kes : kimsesiz
- Bî sûd : faydasız
- Bihakkın : hakkıyla, tamamıyla
- Binâenaleyh : bunun üzerine, bundan dolayı
- Bürhân-ı müddeâ : iddia edilen şeyin delili

C

- Canhıraş : yürek paralayan, iç tırmalayan
- Cebr-i nefis : kendini zorlamak
- Celb etmek : kendi tarafına çekmek,
çekmek, götürmek
- Celb-i rikkat : yufkalık, incelik, merhamet
kazanma
- Cemâl : yüz güzelliği, güzellik
- Cemiyet-i milliye : milli toplum, ulusal toplum, halk
- Cemâb-ı mâh-ı münevver : nurlandırılmış büyük ay

- Cereyân etmek : akmak, akım, geçmek, gidiş, hareket etmek
- Cereyân-ı zâhir : dıştaki oluşum, görünüşteki oluşumlar
- Cevelân etmek : dolaşma, kaynama, yerinde durmayıp gezme
- Cevher : maya, öz, elmas, değerli taş
- Cevher-i giranbahâ : çok değerli bir cevher
- Cihangir : meşhur, cihanı zapteden, fatih
- Cihân-ı ahlâk : ahlâk âlemi, ahlâk dünyası, tüm ahlâkî değerler
- Cihân-ı azamet : büyük dünya, kâinat, âlem
- Cihan-ı ulûm ve maârif : ilimler ve bilgiler âlemi
- Cilve-nümâ : cilve yapan
- Cismen : cisim itibariyle, vücütça, bedence
- Cümel : cümleler
- Cümel-i hikmet-i nessâr : hikmet saçan, dağıtan cümleler
- Cüret-i haksârâne : perişan ve cesaretsizce bir çıkışta, cürette bulunmak

Ç

- Çare-i halâs : kurtuluş çaresi
- Çehre-i nekbet : çirkin, kötü yüz

D

- Dahil olmak : girmek, katılmak
- Daire-i ta'lim : eğitim dairesi
- Daire-i ulviyet : yüce, üstün daire
- Dâkâyık : incelikler, ince ve anlaşılması güç şeyler
- Dâmân : etek
- Davâbıt/zavâbıt : kaideler, nizamlar, usuller
- Def'aten : hep birden, toptan

- Denâet : aşâğılık, çirkinlik
 Derecât : dereceler
 Derk eylemek : anlamak
 Dermiyan etmek : ortaya koymak, öne sürmek,
 söylemek, anlatmak
 Dest-i iktidar : iktidar gücü, güç, kuvvetli el
 Devâm-ı seyahat eylemek : seyahatine devam etmek
 Deverân etmek : dönüp dolaşmak
 Devre-i inkîlap : değişim, dönüşüm devresi, evrende
 meydana gelen her yeni oluşum
 Dîde : göz
 Dilâver : yiğit, yürekli
 Dil-nüvâz/dil nevaz : gönül okşayan
 Dost-ı rencide : rencide edilmiş, incitilmiş,
 kırılmış dost
 Ducret : iç sıkıntısı, yürek darlığı
 Dûn : aşâğı
 Düçâr-ı mesâibi-uzmâ : büyük zorluklarla karşılaşmak
 Dürüş : kaba, sert, katı, kalın
 Düstûr-ül amel : gereği gibi uygulanacak
 olan kanun

E

- Eâzım-ı ümem : milletin büyükleri
 Ebeveyn : ana-baba
 Ebnâ-yı cins : kendi cinsinden olanlar, kendi
 sülalesinden olanlar
 Ecdâd : atalar, geçmişlerimiz
 Eczâ-yı vücud : vücudun parçaları, bölümleri
 Eda : Tarz, üslûb, şive, yerine getirme,
 ödeme
 Ef'al : işler, ameller, filler
 Efkâr-ı meâli ashabi : üstün fikirli insanlar

- Eflâk : felekler, semalar, gökler, küreler,
zamanlar
- Efzâ : arttıran, çoğaltan
- Ehl-i basar : görenler
- Ehl-i hakikat : gerçekçi, doğru sözlü olanlar,
doğruluk sahipleri
- Ehl-i kemâl : olgun, yetkin, eksiksiz olanlar
- Ehl-i mürüvvet : insanlıklı, mert, yiğit, cömert
ve iyiliksever
- Ehl-i ri'yâ : ikiyüzlü, gösterişçi, özü sözü
bir olmayan
- Ekser : çok, pek çok, en çok
- Ekseri : çok defa, çoğu
- Elhâsıl : netice itibarıyla, kısacası
- Emel : istek, arzu, gaye, menfaat
- Emlâk : ev, tarla vs. gibi sahip olunan mülk
- Encâm : son, nihayet, akıbet
- Encüm : yıldızlar
- Encümen-i ikbâl : büyüklük sevdasında olanların
meclisi
- Endâm : vücut, beden, insanın azası,
biçim, boy pos, cisim
- Enva' : çeşit
- Enzâr-ı ihvân : kardeşlerin görüşleri, bakışları
- Erâmil : bekarlar
- Erbâb-ı basiret : ileri görüşlü olanlar
- Erbâb-ı fakr : fakirler, yoksullar
- Erbâb-ı hased : çekememezlik edenler, kıskançlar
- Erbâb-ı hayr : hayır sahipleri
- Erbâb-ı heva ve heves : heva ve hevesine düşkün olanlar
- Erbâb-ı ilim : ilim sahipleri
- Erbâb-ı insaf : insafli, merhametli olanlar

- Erbâb-ı işret ve sefâhat : içkiye, zevk ve eğlenceye
düşkün insanlar
- Erbâb-ı kin : kin ve nefret sahibi olanlar
- Erbâb-ı ukûl : akıl sahipleri, akıllı insanlar
- Esbâb-ı ma'neviye : manevi sebepler
- Eser-i hayr : hayırlı bir eser, nişan, alâmet
- Eser-i kem kıymet : kıymetsiz, değersiz eser
- Esnâ-yı tahsilde : eğitim öğretim sırasında
- Esnâ-yı tarîk : yol sırasında, yol boyunca,
yolculuk sırasında
- Etvâr-ı hükûmet : hükûmetin işleri, tavırları,
hareketleri, tarzları
- Evkât : vakitler, zamanlar, çağlar
- Evkâtgüzâr olmak : vakit geçirmek
- Evsâf-ı âliye : üstün özellikler
- Evsâf-ı kâfiye : yeterli özellikler
- Evvel emirde : her şeyden evvel, işin başlangıcında
- Eytâm : yetimler
- Eyyâm-ı hayat : hayatın günleri
- Ezhâr : çiçekler

F

- Fa'âl : çok işleyen
- Fasîh : güzel, düzgün ve açık konuşan
- Fâzıl : faziletli
- Fazl : fazilet
- Feda etmek : uğruna vermek, bağışlamak,
gözden çıkarmak
- Fekk-i ayn : gözü açmak
- Felâket-i dâime : sürekli, devamlı, felâket
- Fenâ : kötü
- Ferah : gönül açıklığı, sevinç, sevinme
- Fevk : üst, üst taraf, yukarı

- Fevkalâde : olağanüstü, hârîka
 Fezâil-i ahlâk : güzel, faziletli ahlâk
 Fezâ-yı nâmütenâhî : sınırsız gökyüzü
 Fiil : iş, hareket, davranış, oluş, amel
 Fiilen : iş, hareket, davranış olarak
 Fikren : fikir ile, düşünerek, zihnen
 Fikr-i icâd : yeni bir şey ortaya çıkarma fikri
 Firifte : aldatılmış, kandırılmış, aldanmış
 Fukarâ : fakirler, yoksullar
 Fûru mâye : sütü bozuk, soysuz, aşağılık
 Fütur : ümitsizlik, usanç, zaaf, gevşeklik

G

- Galat : yanlış, yanlışlık
 Galiz : katı, yoğun
 Garâib-i hikmet : hikmetli, şaşılacak şeyler
 Garaz : maksat, niyet, kasıt, kötü niyet, kin
 Garib : hayret verici, tuhaf, kimsesiz, zaval-
 lı, gurbette olan
 Gâsıp : hırsız
 Gayr : başka, diğer
 Gayret-i mübtesîrâne : yapılması, gösterilmesi gereken
 gayret
 Gayr-i muktedir : güçsüz, kuvvetsiz, yetersiz
 Gencine-i nimet : nimet hazinesi
 Gıpta etmek : imrenme, aynı hâli şiddetle
 arzu etme
 Giribân : yaka, elbise yakası
 Gurub etmek : batmak
 Güft-ü gûy : dedikodu, (düşünce çatışması)
 Gül-bang-ı tehlil ve temcid : bir cemaat tarafından Lâilâhe illâl-
 lah kelimesinin ve Peygamberimiz'i
 öven sözlerin topluca söylenmesi

- Gülistan : gül bahçesi, gül tarlası
 Gülistân-ı letâfet : güzel gül bahçesi
 Gülistan-ı safâ : hoş ve güzel gül bahçesi
 Gülşen-i rânâ : hoş ve güzel renkli gül bahçesi
 Gülşen-i ziba : süslü, güzel gül bahçesi
 Gülzâr : gül bahçesi
 Ğadr : ihanet

H

- Hâdim : hizmet eden, hizmetçi
 Hafâyâ-yı hilkat : yaratılışın sırları
 Hâiz olmak : malik olmak, sahip olmak
 Hakâret : incitme, hor görme, küçük düşürme
 Hak-gûyî : hakkı söyleme, doğru söyleme, doğru sözlü olma
 Hakikat : bir şeyin aslı ve esası, mahiyeti; gerçek, doğru
 Hakikat-i encâm-ı hilkat : yaratılışın nihâyetindeki gerçek, hikmet
 Hakîm-i kâmil : her şeyi en çok bilen ve inceleyen
 Hakkanîyet : hak ve adalete uygunluk, doğruluk
 Hâlât : hâller, suretler, keyfiyetler, nitelikler
 Hâl-i tabîî : doğal hâl
 Hâlî : boş
 Hâlis : içten, samimi
 Hallâk : Yaratıcı
 Hâmil : taşıyan, yüklü, götüren
 Hamiyetkârane : gayretli, şerefli, kayda değer
 Hâr : diken
 Hariç : dışarı, dış

- Harîs-i intikam olmak : intikam almaya çok düşkün olmak
- Harita : bir yerin coğrafi durumunu gösteren çizgiler; dağarcık
- Hasbihâl : görüşüp konuşma
- Hasebiyle : dolaylı, gereğince
- Hâsıl : husule gelen, peyda olan, olan, çıkan, türeyen
- Hasm : düşman
- Hasr-ı vicdân etmek : kendini bir şeye mahsus kılma
- Haşerât : haşereler
- Havârik-ı ma'neviye : insanda hayranlık uyandıran manevi şeyler
- Hava-yı feyznak : feyizli, bereketli hava
- Havsala suz : takatı, tahammülü yakan, mahveden
- Havsala-i beşer : insan aklı, zihni, anlayışı
- Havsala-i idrak : anlama kapasitesi
- Hay bî zevâl : ölümlü olmayan, diri, ölümsüz
- Hayret fezâ : hayret veren, şaşırtan
- Hayvânât-ı vahşiye : vahşi yabanî hayvanlar
- Hayvân-ı nâtik : konuşan hayvan (insan)
- Hazine-i medeniyet : medeniyet hazinesi
- Hazm : kat'i karar, sebat, direnme, doğru ve sağlam karar
- Helâk : mahvolma, ölme
- Hemdem-i süfehâ : zevk ve eğlenceye düşkün olanlarla, parasını israf eden akılsızlarla arkadaşlık
- Hengâm-ı âlâm : elemli, kederli anında
- Hengâm-ı ikbâl : mutluluk ve yücelme anı
- Hevâm : böcekler
- Heveskâr olmak : istekli, arzulu olmak

- Hışım : öfke, hiddet, kızgınlık
 Hilâl : yeni ay şekli
 Hilekâr-ı mâhir : çok ustaca hile yapan
 Hilkatên : yaratılıştan, doğuştan
 Himayeden beri olmak : korumamak
 Hîn-i vefat : ölüm anında
 Hisseyâb-ı saâdet olmak : mutluluktan hisse almak
 Hoş-âmed : hoş gelen, iyi karşılanan
 Hukûk-ı îbâd : kul hakkı
 Hulâsa-i hâl : durumun, hâlin özü
 Hulûs-i vicdan : içten, samimiyet
 Hunrîz : kan döken, kan dökücü
 Hurşid : güneş
 Husûle gelmek : peyda olmak, çıkmak, türemek, meydana gelmek
 Husumet : düşmanlık
 Hususât-ı nefsâniye : nefse (kişiye) ait hususlar, işler, konular, meseleler
 Hutbe : konuşma, öğüt, nasihat
 Hutbe-i kıymettâr : kıymetli bir konuşma
 Hüner : marifet, bilme, ustalık
 Hüsn : güzel, iyi, güzellik, iyilik
 Hüsn-i ahlâk : güzel ahlâk
 Hüsn-i hizmet : güzel hizmet
 Hüsn-i î'mal : güzel yapma, üretme
 Hüsn-i icraat : güzel çalışma ve gayret
 Hüsn-i isti'mal : güzel kullanma
 Hüsn-i niyet : iyi, güzel niyet
 Hüsn-i terbiye : güzel terbiye
 Hüsn-i yusuf : Yusuf peygamberin güzelliği
 Hüsn-i-hulk : güzel ahlâk, güzel yaratılış

İ

- İlâ etmek : yüceltmek
 İtidâl : yumuşaklık, uygunluk
 İtimâd : güven
 İtisaf : doğru yoldan sapma, zulüm ve haksızlık etmek
 İbadethâne-i daimî : sürekli ibadet edilen yer
 İbretbîn olmak : ibret almak
 İbrenümâ : İbret veren, ibret gösteren
 İcâbât-ı âtiye : gelecekte lâzım olan gerekli olan
 İcâbât-ı kudret : kudretinin gerektirdiği şeyler
 İcra : bir işi yürütmek, yapmak, tatbik etmek
 İcraya çalışmak : bir işi yürütmeye, gerçekleştirmeye, yapmaya çalışmak
 İctima' : toplanma, bir araya gelme
 İctinâb etmek : sakınmak, çekinmek
 İdbâr : geriye gitme, talihsizlik
 İdrak etmek : anlamak
 İdrak-i maâlî : yüksek, derin anlayış
 İfâ : yerine getirmek, yapmak
 İfâ-yı vazîfe-i memûriyet : memurluk görevini yapmak
 İfrât-ı isti'dât ve zekâ : ileri seviyede yetenek ve zeka
 İfrât-ı zekâ : aşırı, üstün, yüksek zekâ
 İhâta : kuşatma, sarma, çevirme, kavrama, kabullenme
 İhrâz : erişmek, nail olmak, kazanmak
 İhsan eylemek : iyilik, lütuf, bağışlamak
 İhtar : hatırlatma, dikkatini çekme, tenbih
 İhtilât etmek : karışmak, katışmak
 İhtimam : özen
 İhtiraz etmek : sakınmak, çekinmek, korkmak

- İhtiyar etmek : seçmek, tercih etmek
 İhtiyat : ilerisini düşünerek davranma, tedbirli olma
 İkdâm : gayret ve sebat ile çalışmak, ilerleme kararlılığı içinde olmak
 İksâ-yı re'si hamiyet : yapılacak bütün çalışma ve gayretin başına koyma
 İktibâs-ı nur-ı kemâl : engin ışığından almak
 İktihâm : göğüs germe, karşı durma
 İlgâ etmek : lağv etme, kaldırma
 İlkâ etmek : atmak
 İltihak : katılmak
 İltizam etmek : kendi için lüzumlu sayma
 İmdâd : yardım, yardıma gönderilen kuvvet
 İmsâk-ı zaman : zamanın durumu
 İmtiyâz-ı mahsus : diğerlerinden ayrılmak, farklı olmak, ayrıcalık
 İnâyet-i kübrâ-yı Kibriya : en büyük olan varlığın lütuf ve ihsanı
 İnfâk : geçindirme, besleme
 İnhimâk : bir şeyin üzerine fazla düşme, aşırı düşkünlük
 İnsan-ı kâmil : yüksek fazilet sahibi, güzel ahlâk ve huy sahibi
 İnsilâk : yola girme, yol tutma
 İntibah : uyanma, uyanıklık
 İntihap etmek : seçmek, tercih etmek
 İntizar etmek : gözlemek, gözetmek
 İrâc : gösterme
 İrfân : bilmek, anlayış, tecrübe ve zekadan ileri gelen zihni olgunluk
 İrtikâb : bir işe girişmek, kötü bir iş işlemek, yapmak

- İsâbet etmek : denk gelmek, tam karşılık olmak
 İsmet : masumluk, günahsızlık, temizlik
 İsnâd etmek : dayandırmak, yüklemek
 İsti'mâl : kullanılma, kullanışlılık, kullanma
 İstiâne : dua, yardım isteme, sığınma
 İstifâde : faydalanma, kazanma, fayda bulma
 İstifâde-i gayr-i meşrûa : doğru olmayan, hakkı olmayan bir şekilde faydalanma
 İstifâde-i nâ meşru : doğru olmayan, hakkı olmayan bir şekilde faydalanma
 İstifâde-i zâtiyye : kendine ait bir fayda, faydalanma
 İstihdâm : bir hizmette kullanmak, hizmet ettirmek
 İstihkâr : alaya almak, hafife almak
 İstihşâl : meydana getirme, üretim, elde etme
 İstikâmet : doğruluk, namuslu hareket
 İstikmâl : tamamlama, bitirme
 İstimdâd : meded ve yardım istemek
 İstirahat : dinlenme
 İstisgâr etmek : küçük görmek, hafife almak
 İstishâb : yanına alma, beraber götürme
 İstisnâ' : ayırma, ayrı tutma, kural dışı bırakma
 İstitâat : gücü yeterli olmak, güç yetirmek
 İşba' : karnını doyurma, karnı doyurulma
 İşret : içki içme
 İştirâ : satın almak
 İthâf : sunmak
 İtiraz etmek : kabul etmemek, karşı çıkmak
 İttihaz etmek : almak
 İvaz : bedel, karşılık

- Îz'ac etmek : yerinden koparma, rahatsız etme,
bunaltma
İzzet : değer, kıymet, yücelik, ululuk, hür-
met, ikram

K

- Kâbil : kabul eden, mümkün
Kabilinden : (bakımından, açısından) gibi, türlü
Kabule karîn olmak : makbul ve geçerli olmak
Kabza-i meşîet-i ilâhiye : Allah Teâlâ'nın irade ve kudretinde
olmak
Kadem : ayak, adım
Kadir : kıymet, değer
Kadrini bilmek : kıymetini, değerini bilmek
Kâfil : kefâlet eden, üstüne alan
Kâid : ayakta duran
Kâin : olan, var olan, bulunan
Kal'a : kale
Kalb-i sefil : her şeyden yoksun olan kalb
Kamer : ay
Kâmil : olgun
Kâmil-i manevi : manevi yönden olgun olan
Kâmiyab : talihli, isteğine ulaşmış, bahtiyar
Kandil-i hayat : hayatını aydınlatan şey, hayatının
feneri
Kandil-i nûr eîşân : nur, ışık saçan kandil
Kasd-ı zarar etmek : zarar vermeye kasdetmek, bilerek
zarar vermek
Kat' etmek : kesmek, ayırmak
Kâtil-i ma'nevi : manevi katil
Kâtil-i müteammid : bilerek, tasarlayarak öldüren
Kavl : söz

- Kelâm-ı dürer-i bâri : inci gibi söz söyleyen, söylenmiş çok güzel sözler
- Kelâm-ı hak : doğru söz
- Kemâl : olgunluk, erginlik, fazilet
- Kemâl-i ciddiyet : son derece ciddi
- Kerîm : cömert
- Kerîm-i zî iktidar : iktidar, güç sahibi; cömert, büyük kişi
- Kesb : kazanmak
- Kesb-i istihkâk etmek : hak kazanmak, hak elde etmek
- Keşmekeş : çekişme, kavga, mücadele, kararsızlık
- Kezâlik : keza, bu; bu da öyle
- Kezm-i gayz etmek : öfkesini yenmek
- Kezzâb : yalancı
- Kıraat eylemek : okumak
- Kıyâfeten : bir şeyin dış görünüşü, zahiri, şekil, suret
- Kıymettar : kıymetli, değerli, pahalı
- Kifâyet etmek : yeterli olmak
- Kitâb-ı hakikat : hakikat kitabı, gerçeklerin yazıldığı kitap
- Kitâb-ı irfan : bilme, anlama, kâinatın sırlarını bilme kitabı
- Kitâb-ı kâinat : kâinat kitabı, yeryüzü gökyüzü, bütün kâinat
- Kitâb-ı ömür : ömür kitabı
- Kizb : yalan
- Kubbe-i eflâk : gökyüzü, sema
- Kudret : güç, kuvvet, takat; Allah'ın ezeli gücü; varlık, zenginlik; Allah yapısı; ehliyet, kabiliyet

- Kudret-i fâtıra : Yaratma gücü, kuvveti, her şeyi yaratan, benzeri olmayan
- Kudret-i vahdaniyet : bir ve tek olan Yaratan'ın gücü, kuvveti
- Kudretyâp olmak : kudretli, gücü yetebilen
- Kulûb-i kâsiye : katılaşmış, sertleşmiş kalpler
- Kurb-i ilâhî : Allah'a ma'nevi yakınlık
- Kurs-ı kamer : ayın etrafındaki daire, (ayın uzaktan görünen düz yüzü)
- Kusûr-ı mücerred : yalnız, tek başına bir eksiklik
- Küfrân-ı nimet : nimetin kıymetini ve değerini bilmeyip onu küçümsemek, önemsememek, nankörlük etmek
- Kün fe kâne : ol denildiğinde olan
- Küre-i zemin : yeryüzü, dünya
- Kürsi-i hikmet : hikmetin konuşulduğu yer
- Kütüphâne-i kudret : kudret kütüphanesi (Yaratıcı'nın eserlerinin bulunduğu kütüphane, kâinat)

L

- Lâtif : yumuşak, hoş, güzel, nazif
- Lehül hamd vel minne : bütün hamd ve minnet Allah'a aittir
- Lehv : oyun, eğlence, faydasız iş
- Letâfet : hoşluk, güzellik, yumuşaklık, hafiflik
- Ligarazin : bilerek ve kasıtlı olarak, kin ve nefretle
- Lisân : dil, konuşulan dil
- Lisân-ı hâl : hâl dili, bir şeyin görünüşü ile bir mânâ ifade etmesi
- Lu'b : oyun, eğlence

M

- Ma'dud : sayılı, sayılmış, belli
 Ma'kûs : tersine dönmüş, tersinden, akse-
 den, yansıyan
 Ma'kûsen istifâde etmek : ters yönde faydalanmak, tersine
 işlemek
 Ma'lûl : hasta
 Ma'neviyyât : maddî olmayan, manevî olan
 hususlar, şeyler
 Ma'rifet : herkesin yapamadığı, ustalık,
 hüner; bilme, tanıma
 Ma'zur : özürlü, özrü olan
 Maâli-i efkâr : yüksek derin fikirler
 Maamâfih : bununla beraber, böyle iken, böyle
 ise de
 Maddiyât : maddî, elle tutulur, gözle görümlür
 şeyler
 Mağrib : batı
 Mağrur : gururlu, kendini beğenen
 Mağşuş : karışık, saf olmayan, katışık
 Mahâret : ustalık, beceriklilik, el uzluğu
 Mahbûb : sevilmiş, sevilen, sevgili
 Mahbube : sevilmiş, sevilen, sevgili (kadın)
 Mahcûb olmak : utanmak, sıklıkmak
 Mahcûr : hacr edilmiş, kullanmaktan men
 edilmiş
 Mâh-i tâbân : parlayan ay, parlak ay
 Mahrec : çıkış yeri, çıkılacak yer
 Mahsûlât-ı müddehare : biriktirilmiş, toplanmış ürünler
 Mahsûl-ü hakik-i vicdan : vicdanın gerçek eseri, ürünü
 Maişet : yaşayış, ömür, yaşamak için gerekli
 maddeler

- Maksud : kasdolunan, istenilen şey, istek
Mâlik olmak : sahip olmak
Mâlik'ül-Mülk : her şeyin sahibi olan Allah Teâlâ
Mâmelek : bir kimsenin varı yoğu, bütün malı
Manâzır-ı eşya : doğanın manzaraları, görünümü
Mânia : engel
Mâr : yılan
Masdar-ı garâib-i şuûn : garip şeylerin kaynağı
Mâsivâ : dünya ile alakalı şeyler
Maslahat : iş, emir, keyfiyet
Masnûât : sanatlı olarak yapılan şeyler, yapı-
lanlar
Masnûât-ı kübrâ-yı kâinat : büyük kâinatın sanatlı şeyleri,
Masnûât-ı mevcude : var olan bütün sanatlı şeyler
Masun : saklanmış, korunmuş
Maşrik : doğu
Mazhar olmak : elde etmek, nail olmak
Mazhar-ı afv ve müsâmaha : Bağışlanma ve hoşgörüye sahip
olma
Mazhar-ı gazâb-ı ilâhî : ilâhî gazaba uğramak
Mazhar-ı takdir olmak : takdire lâyük olmak, takdir edilmek
Me'luf olmak : alışılmış, huy edinmiş olmak, alışık
Me'ser : güzel eser, iz, nişan
Me'vâ : yurt, mesken, makam, sığınacak
yer
Me'yûs : ümitsiz, ümidi kesik
Mebde-i irfan : bilginin ve bilgili olmanın başlan-
gıcı, temeli
Meblağ : miktar
Mebzûl : bol, çok sarf olunan, ucuz
Mecruh etmek : yaralamak
Medhal : girecek yer, giriş, başlangıç

- Mehabet : azamet, ululuk, büyük görünme
 Mehamm-ı umur : önemli, gerekli, lüzumlu şeyler
 Mehd-i cehâlet : cehaletin, bilgisizliğin, beşiği, başlangıcı
 Mekânet : güç, kuvvet, ağırbaşlılık
 Mekârim-i ahlâk : iyi, güzel ahlâk
 Melâike-i izâm : büyük melekler
 Memât : ölüm
 Memduh : övülmüş
 Memnunen : memnun olarak, sevinerek
 Men : engellemek, mani olmak
 Menâfi-i zâtiye : kişisel çıkarlar, menfaatler
 Menfaatpereset : çıkarıcı, hep kendi çıkarlarını düşünen
 Menfur : nefret edilen, istenmeyen, sevilmeyen
 Menkuş : nakşolunmuş, işlenmiş
 Mensûcat : dokunmuş şeyler, dokumalar
 Merbût olmak : bağlanmak, iliştilmek, eklenmek
 Merd-i mukbil : mutlu, bahtiyar adam
 Merd-i sâfil : alçak adam
 Mertebe-i dirâyet : akıllı, bilgili, zeki, tecrübe sahibi olmak
 Mesâib-i kevnîye : bu âleme, bu dünyaya ait musibetler, felâketler
 Mesâlih-i vâkıa : vaki olan, gerçekleşen işler
 Mesîre-i dilârâ : gönüle hoş gelen gezinti yeri
 Meskenet : miskinlik, fakirlik, yoksulluk
 Mesleken : meslek, görev vazife olarak
 Mestâne : sarhoşça, mahmur, baygın, sarhoş gibi
 Meşhûd : bilinen

- Meşy : yürümek
 Metâ'ı ticaret : ticaret malı
 Metânet : metinlik, sağlamlık, kuvvetli ve dayanıklı olma
 Mevcûdât-ı mutlak : var olan her şey, kâinat, yaratılmış şeyler
 Mevki-i müsâit olmak : yer ve durumu uygun olmak
 Mevt : ölüm
 Meyelân-ı kat'î : kesin eğilim, meyil, arzu
 Meyl-i nefis : nefsinin isteklerine uymak
 Meyvedâr : meyvalı, yemişli, yemiş veren
 Meyyâl olmak : eğimli, eğilimli olmak
 Meziyet : iyilik, iyi ve güzel hareket
 Meziyet-i mümtâze : en seçkin belirgin özellik
 Mezmum : yerilmiş beğenilmemiş
 Mıntıka-i inzivâ : inzivaya, haktan uzağa çekilen yer
 Mih : büyük
 Mihrâb-ı kemâlât : olgunlukların en önemli yeri
 Miknet : güç, kuvvet, kudret
 Mikrâz-ı kudret : kudret makası (Yaratan'ın ölçüp biçmesi)
 Misillü : benzer, gibi
 Mu'teriz : itiraz eden karşı çıkan
 Muâdil : denk
 Muakkib : takipçi, arkasından koşan
 Muâmele : davranma, davranış, resmi dairelerde görülen herhangi bir iş
 Muâvenet : yardım
 Mûcib olmak : gerekmek, gerektirmek
 Mûcib-i izzet : izzet, onur, şeref sahibi
 Mûcib-i ye's ve fütur : ümitsizlik ve kararsızlık sebebi
 Mudaaf olmak : katlanarak artmak

- Muğber : tozlu, tozlanmış; küskün, gücenmiş
 Muhabbet : sevgi, sevmek
 Muhâfaza etmek : korumak, saklanmak
 Muhammer : yoğrulmuş, mayalanmış, kıvamını bulmuş
 Muhâtara : tehlike, zarar, ziyan, korku
 Muhit : çevre
 Muhit-i süflî : kötü, olumsuz çevre
 Muhtasar : özet, az, kısa, uzun olmayan
 Mukâbele etmek : karşılık vermek
 Mukarrer : kararlaşmış, şüphesiz, bildirilmiş
 Mukâvemet : dayanıklılık
 Mukayyed olmak : kayıtlı, bağlı olmak
 Mukbili-hakikî : gerçek mutlu, bahtiyar olan
 Muktedir : güçlü, kuvvetli, işe gücü yeten
 Muktezâ : iktiza etmiş, lâzım gelmiş, icab etmiş, gerektiği gibi
 Muntazır olmak : gözlemek, beklemek
 Musallat etmek : birinin üzerine düşmek, sataşmak, rahat bırakmamak
 Mutazarrır : zarara uğramış
 Muvaffak olmak : başarmak, başarılı olmak
 Muvâneset : ünsiyet peyda etme, biribirine alışma
 Muvâzene etmek : ölçmek, dengelemek
 Muzır : zararlı, sakıncalı
 Mübâyin olmak : başka türlü, ayrı, zıt
 Müberrâ : temize çıkmış, aklanmış
 Mübtelâ : tutulmuş, dertli, düşkün, tutkun
 Müccelledât : ciltlenmiş kitaplar
 Müdâhane : dalkavukluk, koltuklama
 Müdâhin : yüze gülen, dalkavuk

- Müdârâ : yüze gülme, dost gibi görünme
Müddet-i kalile : az bir süre
Müessir : etkili, tesirli
Müfsid : bozan, bozguncu
Müftehir : övünen, iftihar eden
Müheyyâ olmak : hazır, hazırlanmış olmak
Mükellef : sorumlu, yükümlü
Mükevvenât : yaratılmışların hepsi, mevcudat, kâinat
Mümtâz : üstün, seçkin, seçilmiş
Münâsip : uygun
Münevver : aydınlatılmış, nurlandırılmış, parlatılmış, ışıklı
Münferit : tek başına, yalnız
Münhasır : yalnız bir kimseye veya bir şeye ait olan, sadece
Münhemik : aşırı düşkün
Mürebbiye : terbiye eden, eğiten
Mürtekip : çirkin işlerle uğraşanlar
Mürûr etmek : geçmek, gitmek
Müsâid : elverişli, uygun, yardım eden
Müsellem : teslim edilmiş, doğruluğu herkesçe kabul edilmiş,
Müsellem-i âlem : doğruluğu herkesçe kabul edilmiş olan
Müsri' : hız veren, hızlandıran
Müstağrak : gark olmuş, batmış, dalmış
Müstakîm : doğru, düz, dik
Müstefid : faydalanan, istifade edilen
Müstetir : gizli, saklı
Müşâvere : danışma, bir üş üzerinde konuşma
Müşevvik : teşvik eden

- Müşkil : zorluk, güçlük
 Mütalâa : bir işi etraflıca düşünmek, okumak
 Müteazzım : büyüklük taslayan, kibirlenen, benlik satan
 Mütecâsir olmak : cür'et göstermek, bir şeye kalkışan, yeltenen, küstah
 Müteessif olmak : esflenmek, kederlenmek, teessüf etmek
 Mütefennin : fenle uğraşan, âlim, münevver, teknik ilimle uğraşan
 Müteferridâne : tek başına ve yalnız olarak
 Mütekeffil : kefil olan, üstlenen
 Mütelâşî : telaşlanan, acele eden, aceleci
 Mütevâzin : dengeli
 Müteveccih : bir tarafa dönen, yönelen, birine karşı sevgisi iyi düşüncesi olan
 Müzeyyen : süslenmiş, süslü

N

- Nâciz : çok küçük, önemsiz, değersiz şey, çaresiz
 Nâfi : faydalı, kârlı, menfaatli
 Nâgehan : ansızın, birdenbire
 Nağme-i tevhid : ahenk, ezgi, güzel ses
 Nâil-i emel olmak : arzu ve isteğini gerçekleştirmek
 Nakd-i mevcut : var olan, elde mevcut olan para
 Nam : isim, şöhret
 Nâşi : ..den dolayı, ...sebebi ile, ötürü, ileri gelen
 Nâtık : söyleyen, konuşan
 Nazargâh : bakılan, nazar edilen yer
 Nazargâh-ı urefa : ariflerin görüş ve değerlendirmeleri

- Nazar-ı garâbet : garibine gitme, tuhafına gitme,
hoşa gitmeyen değerlendirme
- Nazar-ı hakikat : doğru, gerçek bir bakış, değerlendirme
- Nazar-ı hayret : hayranlıkla bakmak
- Nazar-ı ittilâ' : bilgi sahibi olması için bakışına,
değerlendirmesine sunma
- Nazar-ı ibret : ibretle bakma, değerlendirme
- Nazar-ı şâmil : çok geniş bir bakış açısı
- Nazar-ı teessüf : üzüntülü, kederli bakış, değerlendirme
- Nazar-ı tevhit : birlik, birleme bakışı, (Tevhit inancını çerçevesinde eşyaya bakma)
- Nehâran : gündüzleyin
- Nekbet : talihsizlik, şanssızlık, düşkünlük,
felâket
- Nerm : yumuşak
- Neşîde : şiir, manzume
- Neşr-i âsâr etmek : eserlerini yayınlamak
- Netice-i hâl : durumun, olayın, neticesi, sonucu
- Netice-i müteselsile : birbirine bağlı olan netice
- Nevâ : ses, sadâ, makam, ahenk, nâme
- Nevâziş : okşama, gönül alma, iltifat
- Nevbahar : ilkbahar
- Nezd : yan, yakın
- Nifak-ı a'da : düşmanın arayışı bozması, dostları
birbirine düşürmesi
- Nigehbân : gözcü, bekçi
- Nigerân olmak : bakmak
- Nihalân : taze, düzgün fidanlar, sürgünler
- Nuhuset : uğursuzluk
- Nur-ı âfitab : güneşin ışığı

- Nur-ı mübin-i hidayet : açık ve net olarak hidayete götüren nur
- Nur-i aynım : gözümün nuru
- Nükhet : koku
- Nükûl : vazgeçme, kaçınma, cayma, geri dönme
- Nüşa-i nefise-i giranbahâ : çok güzel ve pahalı bir nüsha, örnek; muska, efsun

Ö

- Özr : bir kusur veya suçun bağışlanması-
nı gerektiren sebep

P

- Payidâr : iyice yerleşmiş, devamlı, kadîm, muhkem, sağlam
- Pehnâ-yı semâvât : enli, geniş, yaygın gökyüzü
- Pençe-i felâket : felaket pençesi, öldürücü pençe
- Pençe-i zulm : zulüm pençesi
- Perdebîrûn : utanmaz, açık saçık konuşan
- Perestişhan olmak : aşırı düşkün olmak, taparcasına sevmek
- Pervâsızlık : korkusuzluk, çekinmemelik
- Perestişgâh-ı ta'zim : taparcasına saygı gösterdiği yer
- Peyda etmek : meydana çıkmak, meydana olmak, açık, aşikâr
- Pir-i muammer : yaşlı olarak yaşayan, ömür süren, ihtiyar, yaşlı
- Pür kudsî : kudsiyet dolu

R

- Rabıta-i hakikat : hakikat bağı
- Rabıta-i iman : iman bağı

- Râci : dönen
 Radde : derece, rütbe, sıra
 Re'fet : merhamet etmek, acımak, esirge-
 mek
 Re'yi sevab : doğru görüş ve düşünce
 Revâbit : bağlar, ilgiler, tertipler, usuller,
 düzenler
 Revgân : yağ
 Rezâil-i etvâr : kötü tavırlılar, davranışlılar
 Ric'at etmek : geri dönmek, çekilmek, gerilemek
 Riyakâr : ikiyüzlü, sahtekâr, gösteriş için iş
 yapan
 Ruh-efzâ : ruhu artıran, canlandıran, ruhun
 hoşuna giden
 Ruh-nevâz : ruhu okşayan, ruhun hoşuna giden
 Rû'yet : görmek, işlemek, yapmak

S

- Sa'y ve ikdam : çalışma ve gayret
 Sadâ : ses, yankı
 Sadâkat : dostluk, vefalık, içten bağlılık, doğ-
 ruluk
 Sademât-ı dehr : dünyanın, zamanın çarpmaları,
 belâları, patlamaları
 Sadîk-ı âzâr : incitilmiş, gücendirilmiş arkadaş,
 dost
 Safâ : gönül şenliği, eğlence, duru, temiz,
 saf olmak
 Saha-i meserret : şenlik, eğlence meydanı
 Saht : katı, sert, çetin, kuvvetli, güçlü,
 zor, sağlam
 Sâî olmak : çalışmak
 Sâil : isteyici, dilenci

- Sâir : diğer
 Sâkit : susan, ses çıkarmayan; düşen
 Sâl : sene, yıl
 Sâmit : susan, sesi çıkarmayan
 Sâni-i hakiki : gerçek yapıcı, yaratıcı, Allah
 Sarf-ı mesâî : çalışmak, gayret etmek
 Sayâdet : avlanmak
 Sebât-ı azm : sözünde ve kararında durma, sağlam ve kat'i karar
 Sebze-i kem baha : kıymetsiz yeşillikler, sebzeler
 Sefâhat : zevk ve eğlenceye aşırı düşkünlük; akılsızlık
 Sefih : zevk ve eğlenceye aşırı düşkün olan
 Sefil : sefalet çeken, yoksul, alçak
 Sekâmet : çürük, bozuk
 Serâir-i ahvâl : durumlarla ilgili sırlar
 Serâir-i ibret : ibret alınacak sırlar, sırlı şeyler
 Serbâzâne : korkusuzca, cesurca, yiğitçe
 Sergerdan : başı dönmüş, şaşkın, hayran
 Serkeş : dikbaşı, başkaldıran, inatçı, itaatsiz
 Servet-ü sâ mân : zenginlik, varlıklı olma
 Sevâdî : siyah, siyah bir renk, siyaha bürünmüş
 Seyyiât-ı nefs : nefsin kötülükleri
 Sıfat-ı memduha : övülen takdir edilen özellik
 Sinaî hararet : insan yapısı sıcaklık, yapay sıcaklık (sera...)
 Simâ-yı hakikat : gerçek yüz, görünüm
 Sinn : diş, yaş, ömür
 Sû-i isti'mâl : kötüye kullanma
 Suret-i haktan görünmek : doğrudan, haktan yana görünmek
 Sükût : susmak, düşmek

Ş

- Şa'şaadar : gösterişli, parlak
 Şâyân : uygun, lâıyk, yaraşır
 Şâyân-ı takdir : takdire lâıyk, takdir edilmeye değer
 Şeâmet : uğursuzluk
 Şecaat : yiğitlik, yüreklilik
 Şecaat-ı hakika : gerçek yiğitlik ve yüreklilik
 Şeklen : şekil olarak ve görüntüş olarak
 Şekl-i gûnâ gûn : türlü türlü şekil
 Şekl-i lâtif : hoş bir şekil
 Şem'a : mum
 Şems : güneş
 Şerm : utanma
 Şeş cihet : altı yön
 Şikest olmak : kırılmak, yenilmek
 Şitâ : kış
 Şöhret-i şâyia : şöhretin yayılması, adının, ününün
 her tarafa yayılması
 Şükûfe-i nazar rüba : göz alıcı çiçek
 Şükûfe : çiçek

T

- Ta'lim : öğretmek, yetiştirmek
 Ta'mir-i mâ-fâte çalışmak : kaybedileni, elden çıkanı düzeltme-
 ye, tamir etmeye çalışmak
 Ta'n : sövme, yerme, ayıplama
 Ta'zir etmek : azarlamak
 Taacciüb : şaşmak, şaşırmak
 Tâat : Allah'ın emirlerini yerine getirmek,
 itaat
 Taazzumen : büyüklenerek, kibirlenerek
 Tab'an : yapı olarak

- Tâc-ı kudsiye : kutsal tac
 Tâdât eylemek : saymak
 Tağyir-i hakikat : gerçeği değiştirmek
 Tahavvül etmek : değiştirmek, dönmek, bir durumdan başka bir duruma geçmek
 Tahkik etmek : incelemek, ayıklamak
 Tahkikât : araştırmalar, incelemeler, soruştur- malar
 Tahrir : yazmak
 Tahrir-i evrak etmek : kâğıtlara yazmak
 Tahsil-i kemâlât : eğitimi tam ve mükemmel yapmak
 Tahvil etmek : değiştirmek
 Takaddüm etmek : önce gelmek, ileri geçmek, öne geçmek
 Takarrüb etmek : birbirine yakın olmak, yaklaşmak
 Takdir : beğenme, değer verme
 Takdiren : beğenerek, değer vererek
 Taklil : azaltma
 Tali' : kısmet, kader, baht
 Tarab âver : sevinç, şenlik, coşku getiren
 Tarab : sevinç, şenlik, coşku
 Tarassud : gözetmek, bekleme, gözleme, dik- katle bakma
 Tard olunmak : kovulmak, uzaklaştırılmak
 Tarik : terk eden, ayrılan
 Tarik-ı gayr-i muhık : gerçek olmayan yol, yanlış yol
 Taslit etmek : musallat etmek, sataştırma
 Tatyib : hoş etme, hoşlandırma iyi davran- ma
 Tavattu' : cinsel ilişki kurma
 Tavk-ı lânet : lanet gerdanlığı
 Tâvus-ı mülemmâ : rengârenk ve parlak olan tavus kuşu

- Tayaran : uçmak
 Te'sir : alamet, nişan bırakma, işe işleme
 Te'yid-i ezel : ezeli kuvvet (Allah Teâlâ)
 Tebcil etmek : ululamak, ağırlamak
 Tecelli : bilinme ortaya çıkma
 Tedâbir-i sâibe : hedefe uygun olan, doğru tedbirler
 Tedricen : yavaş yavaş
 Teenni-i hakîmâne : dikkatli ve hikmetli
 Teessüf etmek : üzülme
 Tefahhur : övünme, gururlanma, büyükleme
 Tefevvüh : ağıza alma, söyleme, dil uzatma, münasebetsiz söz söyleme
 Tefevvühât : olur olmaz söylenen sözler, boşboğazlık
 Tehâlük : can atma, istekle atılma, birbirini itip çığneyerek koşuşma
 Tehevvür : öfkelenme, köpürme
 Tekemmül etmek : tamamlanma, olgunlaşma, mükemmelleşme
 Tekrîm-i bîintiha : sonsuz derecede saygı gösterme, ululama
 Temcid : ululama, ağırlama
 Temenni eylemek : dilemek
 Temerrüd : dikbaşlılık, inat, direnme
 Temin-i gâlibiyet etmek : galip gelmeyi başarmak, galibiyeti garantilemek
 Temkin : ağırbaşlılık, ihtiyat, tedbir
 Tenbih : uyarma, uyandırma
 Teneffür etmek : iğrenme, tikslenme
 Tenezzül etmemek : inmemek, gönül alçaklığı göstermemek

- Tenkis : azaltma, azalma
- Tenperver : kendini beslemeye, rahatına düşkün, tembel
- Tensip : uygun görme, münasip uygun bulma
- Tenvir : aydınlatma, ışıklandırma
- Tenvîr-i dîde-i intibâh etmek : gözü aydınlanmış olarak uyanmak
- Terahhum etmek : merhamet etme, acıma
- Terazi-yi memuriyet : memuriyet terazisi
- Tercihan : tercih etmek, üstün tutmak, fazla itibar etmek
- Terk-i hakkaniyet : hakkı, doğruluğu terk etmek
- Tese'ül : dilenme, isteme
- Teshil : kolaylaştırma
- Tesviye etmek : düzeltmek
- Teşrifât-ı ihtişam : büyük olmanın gerektirdiği kurallar, protokoller
- Tevâzu : alçak gönüllülük
- Tevâzuan : alçak gönüllü olarak
- Tevâziin-ü ma'nevî : manevi denge
- Tevbih : tekdir, azarlama, uyarma
- Tevdi-i umur etmek : bazı işlerin yapılması ile görevlendirme
- Tevhid : bir kılma, birleme, Allah'ın birliğine inanma
- Tezâyüd-ü kesb : kazancın artması
- Tezyif etmek : zayıf, değersiz olarak gösterme; eğlenme, alay etme
- Tezyin etmek : süslemek
- Tıfl-ı şirperver : süt çocuğu
- Tırâşîde : yontulmuş, tıraş edilmiş

- Tiryak : panzehir
 Töhmet : birisine isnad edilen ancak kesin olarak işleyip işlemediği belirsiz olan suç, itham altında olma
 Tuhm-ı sengin : taş gibi tohum
 Tuyûr : kuşlar
 Tuyûr-ı ehli : vahşi olmayan ehli kuşlar

U

- Ufûl : batış, gözden kayboluş
 Ulviyet : yükseklik, yücelik
 Umur : işler

Ü

- Üstâd-ı bî hemtâ : eşsiz, benzersiz üstad, hoca

V

- Vâbeste : bağlı, bir şeye bağlı olan
 Vakʿay-ı müstahsene : güzel, beğenilmiş olaylar
 Vakar : ağırbaşlılık, temkinlilik
 Vâkıa : olmuş, var olan mevcut bir hadise, olay
 Vâkıf : duran, ayakta duran, bir şey elde eden, haberli olan
 Vâki : olan, mevcut ve var olan
 Vakt-i felâket : felâket zamanı
 Vâridât : gelirler, kâr
 Vâsıl olmak : ulaşmak, elde etmek
 Vâsıl-ı servet olmak : servet, zenginlik elde etmek
 Vâsi : geniş
 Vatan-ı mukaddes : kutsal vatan
 Vaz-ı erkam etmek : rakam koymak, sayılarla belirtmek, rakamlandırmak

- Vâzî' : koyan, koyucu
 Vazife-i memuriyet : Memurluk görevi
 Vazife-i übüvvet : babalık görevi
 Vehleten : ansızın
 Velev : olsa da, bile, hatta, ister, isterse
 Vezâif-i kanuniye : kanuni vazifeler, görevler
 Vicdan : insanın içindeki iyiyi kötüden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet alan ve kötülük etmekten elem duyan manevi his
 Vicdan-ı münevver : aydınlık vicdan
 Vicdan-ı selim : doğru, sağlam karar veren vicdan
 Vicdan-ı tahir : temiz vicdan
 Vuhûş : yabani hayvanlar

Y

- Yâver : yardımcı
 Yegâne : bircik, tek
 Yek diğer : bir başkası
 Yekta : tek, eşsiz, benzersiz
 Yekûn : toplam, netice

Z

- Zabt : sıkı tutma, idaresi altına alma, kendine mal etme
 Zaferyâb-ı vusûl olmak : zafer, başarı elde etmek
 Zâhiren : görünüşte, görünüşe göre
 Zâil olmak : sona ermek, devamlı olmamak, geçmiş olmak
 Zaman-ı idbâr : talihsiz, mutsuz bir zaman
 Zaman-ı ikbâl : talihli, mutlu zaman
 Zaman-ı imrâr etmek : zamanı geçirmek

- Zayi etmek : elden çıkan, kaybolan, yitik
 Zemin : yeryüzü
 Zemin-i bağ : büyük ve geniş yeryüzü
 Zemin-i sâfil : alçak, aşağı zemin, yer
 Zemin-i sath : yeryüzü, toprak
 Zemin-i şûrezar : çorak yer
 Zemzeme-i bülbül gûya : sanki bülbül sesli, nağmeli
 Zerre-yi bedâyi' : eşi benzeri olmayan zerre
 Zeval : sona ermek, gitmek
 Zevât-ı âliye : yüksek mertebeli insanlar
 Zevât-ı kibâr : büyük kişiler, zatlar
 Zevil ukûl : akıl sahipleri
 Zevk-i irfân : irfan, bilme, anlama zevki
 Zillet : alçaklık, aşağılık
 Zinde : dinç, diri, canlı, güçlü kuvvetli
 Zînet-i câme : elbise zineti
 Zînet-i mevki-i ehliyet : bulunduğu yere en uygun olan zinet, takı
 Zîr-i pây : ayak altı, yeryüzü
 Ziver-i fass-ı rağbet : çok arzulanan, beğenilen süs ve ziynet, takı
 Ziyâde : artma, çoğalma
 Zuafâ : zayıflar
 Zulmet : karanlık
 Zûr : kuvvet, güç
 Züfunun : fenlere, tekniklere ve bilgilere sahip
 Züğürt : fakir, hiçbir şeyi kalmamış
 Zül sual : dilencilik